

Rom

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 27 pöta ök won sêen Pool pi Korin kak wê pep epwer retêng äak öng Pipi pöp mangkên wak sê Rom kakê ingre morörö mena. Rom ka pö Itali yangerakê ka kaöaö. Pool pi Rom kak sê ngönên ya ménak Yesuu ingre morörö kaamök elmëépênëak kent kön wia. Pötaanök pit êwat sak kopêta wasëpênëak epwer retêng ë mena. Pep epwer Poolök ingre mor, Yutaare omên ngönên köpël wëäö pöröaan ëa.

Pool pi epël ëa. Omên pourö, Yutaare ngönên kopëlorö, utpetatë öngpök wë. Omên Yesuun kön wi kosang yewesauröakëer Anutuuk, “Wotpilörö,” pël ya. Omên pörö Ngëengk Pulöök utpetatë öngpökaan ent ë ulmëen Yesuuk yal ménak wëwë ngolöptak wë.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rêaut *1:1-17*

Wëwë ngaante *1:18-3:20*

Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaata ngönte *3:21-4:25*

Kristook yal menak wëauta ngönte *5:1-8:39*

Anutuu Israel omnaröen elmëëpnaata ngönte *9:1-11:36*

Ingre moröröa wëwëeta ngönte *12:1-15:13*

Ngön mëët *15:14-16:27*

Pool pim ya mëneimauta songönte

1 ¹Ne Pool Yesu Kristo pim ya omnampök pep epwer retêng ë yangnk. Anutuuk neön pim ngön yaaö omên sak wëen pi ne pim ngön ompyaut aim ömëak neulëaup. ²Ngön ompyaö pipot ngaanëer Anutuuk tiarên ök niapênëak tektek ngön yaauröen kosang wesak ök maan ngönên pep ngëengkweri retêng äaut. ³Ngön ompyaö pöt, Anutu pim Ruup omên sak Tewit pim kurtakaanöröa naë oröa. ⁴Pël äak lup kölam wakaima. Pötaanök Anutu pim weëre kosangöök weletakaan wal ë moulmëak pim songönte tekeri wasën tiar, “Yesu Kristo pi yaap Anutuu Ruup,” pël yewas. ⁵Anutuuk elmëen Yesu Kristook komre kolap elnëak pim ngön yaaö omên newesa. Pi omên yang kaö poutë wëaurö pim ngön ngaarék wak Kristo piin ping wasënëak pël ëa. ⁶Ar Rom kak wëaurö arta Anutuuk pitring Yesu Kristo pim omên sënëak yas niiaurö.

⁷Rom omnarö ar Anutuuk lup sant elniak yas niaan pim omën sak wëaurö. Ne arimëen ngön epët retëng ë yaningk. Tiarim Pepap Anutüre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt arim naë wiaap.

Pool pi Rom omnaröen iteempënëak ëa

⁸Ne wet rëak ngön epët ök niamaan kat wieë. Arim Kristoon kön wi kosang yewesauta ngönte yang poutë omnaröak yaan kat yawi. Pötaanök ne arimëen Yesu Kristoon yoöre ërëp yemaan Anutuu naë yes. ⁹Pöt Anutu nem kosang ngentiak ënëm yeem pim Ruupë ngön ompyaut ök yamëëaupök neen itena. Pi neen ëwat wëen ne kët ël epotë arimëen kimang maim wë. ¹⁰Ne wet rëak arim naë newaisën wë Anutuuk kön wiin ompyaö ëen kan nent koir nangkën waisumëak kimang maim wë. ¹¹Nem waisumëak kent yaë pöta songönte epël. Ne wais rë nuulön Pulöökaan kaamök nant wak kosang sak önëak kent pan yaë. ¹²Pöt nem kentöök arim kön wi kosang yewesautak ne kaamök yaalnëen nem kön wi kosang yewesautak ar kaamök yaalniin pël ëak tiarim lupöt taë niwasëp.

¹³Nem karurö, ar nem songönten ëngk ma e wasnganëen kat wieë. Ne omën maimaröa naë së ngönën ök maan Anutuu naë rë olëa pöl wet rëak arim naë wais ngönën yaata kë tapët iteempëak kent kön wieimaut. Pël ëautak akun poutë omën nantök kan newariin arim naë waisumëak poprak ëeimaut. ¹⁴Anutuuk ngönën ya epët nenaut yak omën pourö, kakaan kosangöökë ëwatre köpël pourö ne yok pangk ök mam wesaut. ¹⁵Pötaanök Rom omnarö ngönën epët arënta ök niamaataan ya walwal yaalnë.

Ngön ompyaö pöt Anutu pim weëre kosangtaringët

¹⁶Yaap, ne ngön ompyauten ëö naën yaaup. Pipët tiar omën pourö Anutuun kön wi kosang yewasën ompyaö yaniwas. Pi wet rëak ten Yuta omnarö pël elniak peene ar omën muntaröeta tapël yaalni. ¹⁷Pöt ngön ompyautak Anutuu tiarim saun won wasën pim ëöetak wotpil wë pöta songönte epël pet yaalni. Tiar ngës rëak Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil niwasën kön wi kosang yewesautak öpa. Pöt ngönëntak epël wia. “Omën Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil mowasëpna pipop wëwë kosangtak öpnaap.”

Omnarö pit Anutu kasëng mena

¹⁸Anutuuk omën pi kasëng menak utpet eimeë pim ngön këet ngep yaalmë piporöaan kangiir pim ya sangënte kutömweriaan tekeri yewas. ¹⁹Pöta songönte epët. Anutu pim songön nant tiarën pet yaalni. Pötaanök pim songön tiar omnaröa itaampena salöt tekeri niwesautak omën utpetat yaë piporö itaampënaaten kaaö yaëen Anutuuk kangiir ya sangën

elmëim wë. ²⁰Ngaan panëër Anutu pim omnant pout ket ëa pörekaan wais peene e wë eptak oröa pim omnant ket ëa pötön ityaangk. Anutu pöp omnaröa itnaangkënëp pim omnant ket ëa pötök pim retëngre weëre kosang pömpel om wiakaim wiaapnaampel pöt tekeri yewas. Pötaanök omnarö pitëm utpetatön, “Epot utpetatok pël newasën,” yok pangk pël naëpan. ²¹Pöt tol ëën? Pit Anutu wë pöten ewat wëak won wiaana ëëpna pöl Anutuun ping wesak yoöre ërëp nemaan kön irikor selap pan eim wëën pötök kör mokoëën koö panëetak wëën kön won sak wakaim. ²²Pël ëëë pitëmtën, “Ten ewatörö,” pël aö pitëmtën ing ti wak ya pötak kaökauröa ök yes. ²³Pël ëëë Anutu, ëwa pepap wëwëetaringëp, piin yaya nemaan omën kö yesaut omënere intre imënre kamalre pöröa könöt ket ëak pötön yaya maim wë.

Utpet ke nentere nent eima

²⁴Pël yaëën Anutu pi pit kasëng mangkën pitëm könötök kentre kaur kësang koirak kentöröa ök eimeë pitëm möönre koröpöt kewil ë pet yair. ²⁵Omën pël yaë piporö Anutu pim ngön këet kasëng menak pöta kangiir ngön kaarötön yaap wesak omnant Anutu pim ket ëa pötön Anutuu urtak yaya maim wë. Pël ëaap omnarö tiar kët ël epotë Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

²⁶Pit utpet pël yaëën Anutuuk kasëng mangkën kentöröa ök kentre kaur utpet panë eim wë. Öngörö pit Anutuu kan yaö mëëaö pö sëp wesak öng muntaröaring omën ëöaat eim wë. ²⁷Ën ompöröeta tapël öngörö sëp wesak pitëm lupötë kentre kaur pötök es ket ëak yokotön ompörö pitëmënt pitëmënt utpet panë ëeim wë. Pël yaëën wa irikor pöta kangut lupre koröp poutë yeö.

²⁸Pit pitëm könötök Anutu moröak öpnaaten kaaö ëa. Pötaanök Anutuuk kangiir pit wil moulmëën pitëmtë utpet pötë ënëm eimeë omën utpet ke nentere nent omnaröa naënganë salöt eim wë. ²⁹Pit omën utpet ke nentere nent pitëm lupötë peö ëak wia. Pit utpet ëëre korar ë, omnantön kentre kaur ëëre kööre tok ë pël ëeim wë. Pit war ëëre omën mën wel wi, ngön nga elööre kaar aan muntapëët ëp ë, muntarö utpet mowasööre omnaröa ngönöt kain wak kaö wasööre ³⁰ëöetak ökre was aö pël ëeim wë. Pit Anutuun kööre tok elmëëre ngön ë olëak aö, ieping ëëre pitëmtok pitëmtën wak isak aö, utpetatëën kan ngësööre ëlre peparöa ngön wa olaö pël ëeim wë. ³¹Pit ewat wonörö, ngön apnaatak pitëmtë ngön pöta ënëm naën yaaurö. Pitëmtë karuröen kent naën eimeë muntaröenta yaköm naën yaaurö. ³²“Omën utpet ke pipot yaaö piporö wel wiipnaat,” Anutu pim ngön kosang wesa pöt omën piporö pit ngön pöt yok ewat wë. Pël ëaap pit köntak utpet ke pilöt yaë. Pël yeem pitëmënt naën, omën muntaröeta tapël yaëën pit itenak ërëpërëp ëak taë yemowas.

Anutuu ngön ya yamängka pöt wotpil panëët

2 ¹Yaap, omën ke piporö utpetarö. Pël äaap ar Yuta omën narö arimtok arimtën wak isak epël kön yawi. “Eë, omën pörö utpet yaëën Anutuuk kangiir könöm mampna pöt yok pangk yaë.” Pël kön wieë arta utpetat yaaurö. Pötaanök arim utpetatë kangut naön eëne pöta kan nent won. Ar pitëm yaë pöl yaaurö. Pötaanök ar pit utpet yaë pöt pet yaalmëem arimëntta utpet yaaurö pöt pet yaalni. ²Tiar ewat wë. Anutu pim ngön yaatak omën utpet ke pil yaë piporö pitëm utpetatë kangut mampna pöt yok pangk. ³Ngöntörö, yaap ar pil kön yawi. Pël äaap arimëntta utpet tapël yeem ar kön wiin Anutuuk arim utpetatë kangut naningkën eëpën ma? ⁴Tol eën? Anutu pi ompyaö elniak akun wali kor wëen kangit teënt naningkën yaë. Ma Anutu pim ompyaö yaalni pöten kön wiin omën pasit yaë ma? Anutu pi arim lup kaip tiinëëtaan ompyaö yaalni ar pöten köpël ma? ⁵Pël äaap ar lup kosang pan äak kaip natiin yeë. Ar pël eëim wëen Anutu pim ya sangën pöt kaö sëen pim ngön yaatak wotpil niwasëpna akun pötak kangut nimpnaat. ⁶Pöt Anutu pi omnant kom äak tiarim wëwëatë ökök nimpnaap. ⁷Tiar narö wëwë kosangtaring ëwaatak wëen Anutuuk yaya niap naataan wë ngentieim öpena piporö wëwë kosangët koir nimpnaat. ⁸Ën narö pitëmtëen kön wieë ngön këet kasëng menak korar eëim öpna piporö Anutuuk ya sangën kaö pan elmëak kangut mampnaat. ⁹Këlangönre könöm kësang pipot omën utpet yaë piporö pourö pitëm naë orööpnaat. Wet rëak Yuta omnaröa naë yaaröön muntaröa naëta orööpnaat. ¹⁰Ën tiar omën ompyaö yeë pörö Anutuuk elniin mayaaptaring ëwaatak wëen yaya niapnaat. Wet rëak Yuta omnarö pël elniak omën muntarö tapël elmëepnaat. ¹¹Anutu pi mööngkraar kangk naën yaaup.

¹²Omën köpël wëa narö Moses pim ngön kosangöt won wë utpet yaë piporö Anutuuk pit pourö ngön kosangöt won om wëen ngön ë pet irën kö sëpnaarö. Ën Yuta omën Moses pim ngön kosangötring wë utpet yaë piporö Anutuuk ngön kosang pötë wieëa pöl pitëm ngönöt ë pet irën kö sëpnaarö. ¹³Pöta songönthe epët. Omën Moses pim ngön kosangöt kat pëenötë kat yawi piporöen Anutuuk, “Wotpilörö,” pël naëpan. Ngön kosangöt kat wiak ngaarëk yeö piporöen Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël mapnaat. ¹⁴Omën maim narö ngön kosangöt ök nemaanöröak pitëmtë könöök ngön kosangötë wieëaul yaë. Pël yaë piporö ngön kosangöt won wëetak pitëm könötök ngön kosangöt pet yaalmë. ¹⁵Pël yaëën pötök ngön kosangöt pitëm retëng ëa pöt tekeri yewas. Ën pitëm lupötökta kön ke nentere nent ök eën nantëen, “Pangk,” nantëen, “Pangk naën,” pël yaë. ¹⁶Pipët akun kaöaöökëenök pël yaë. Ënëmak Anutuuk Yesu Kristoon maan tiarim lupötë omnant ëlëep yeë pipot pout tekeri wasëpnaat. Nem ngön ompyautak ök ni yeë pöl eëpnaat.

**Yuta omnarö pit kön wiin ngön kosangöt yok
pangk kaamök elmëepnaat pël wesa**

¹⁷Ar narö arimtën, “Ten Yuta omnarö,” pël aimë Moses pim ngön kosangöt kosang wesak wak wëen, “Pötök ngön yaatak yok kaamök elniipnaat,” pël yewas. Pöt arimtok arimtën ping wesak pipël yeem, “Ten Anutuu omnarö,” pël yak. ¹⁸Ar Anutu pim kenten êwat wë. Ngön kosangöt rë nuulaurö. Pötaanök wotpilre korar pöteparë songönöt êwat wë. ¹⁹⁻²⁰Ar kön wiin, “Ten ngön kosangötring wëen êwat poutë songönöt pötë öngpök wia,” pël weseë, “Ten omën it ilëaurö kan pet elmëere koutak wëaurö ëwa elmë, kön ëngk ma e yaaurö wetete mowasö, rungaarö rë moulo pël yaaurö,” ar pël aim. ²¹Yaap, ar omën muntaröen ngönën ök yamëem arimtë lupötëëla ök nemaan yaaurö. Ar omnaröen, “Kain ëënganok,” pël yaaurök arimëntta kain yaaurö. ²²“Öngre omp wëwëat kon ëëngan,” pël yamëëaurök arimtokëer öngre omp wëwëat kom yaaurö. Pël yeem omën muntaröa ngönën kaarötë ngëëngk yewesautön kaaö yaaurök pitëm tuptakaan kaar ngëëngk yewesa tapöt kain yewaurö. ²³“Ten Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewaurö,” pël aö arimtën wak isak yaaurök Anutuu ngön kosang pöt ilap riak pim yapinte utpet yewasaurö. ²⁴Arim yeë pipta ngönte ngönëntak epël wia. “Arim utpet yeë pipotön omën muntarök itenak Anutuu yapinte utpet wesak ya.”

Koröp kaut yaila pötak Yuta omnarö kaamök naalmëen ëa

²⁵Ar Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewan talte arim Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pöt kë ëëpën. Pim ngön kosangöt ilap yariaurök Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pörö omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailën wëäö pöröa ök wë. ²⁶Ën omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailën wë pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporö Anutuuk pitëmëen kön wiin ompyaö sëen omën pimëen yaö ëak koröp kaut yail pöröa ök mowasëpnaat. ²⁷Pël ëak omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënrek pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporök ar Yuta omën Anutuu ngön kosangötring wë pimëen yak koröp kaut yailerek pël weseë ngön kosangöt ilap yari pöröen utpet yeë pöt pet elniipnaat. ²⁸Pöt tol ëën? Koröpök pëen Yuta omnaröa möönre koröp wak wë koröp kaut ilak Anutuun yaö yewas pöt kaar yaë. Pit koröpöt ilaurök könöt Anutuu naë rë noolaan. Pötaanök pit Yuta omën panëerö won. ²⁹Yuta omën panëerö, Anutu pimörö, pitëm songönte epël wia. Pit lupmerök Yuta koröp orök wë Anutuun sak wë. Pitëm koröp kaut yail pipët lupmeri yaat. Pipët ngön kosangtaanök naën, Pulöökë yaat. Omën pël yaë piporö omnarök pëen ping wesak nemaan Anutuukta ping wesak ya.

Wëwë utpet pötak wëwë ompyaut wak neirapan

3 ¹Koröpök pëen koröp kaut yaila pöt yok pangk kë naarööpan. Pötaanök tiar Yuta omnarö omën muntarö il mowesak Anutuun

sak wë ma won? Ma Anutuun yaö äak koröp kaut yaila pötakaan omën ompyaut yaarö ma won? Pöten kön wiipa. ²Yaap, tiar Yuta omnaröak omën ke nentere nent poutëen omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë. Wet réak Anutuuk pim ngönënte omën pouröa naë tekeri wasëpenëak ningkën tiarim naë wia. ³Pël äaan narö, “Tiar ngönën epta ënëm sëpenaat,” neneraan pël maimëë ënëm nasën yaëen ar kön wiin Anutuukta omnaröa yeë pöl pim ngön kosang wesak nina pöt sëp wasëpën ma? ⁴Won pan. Tiar omën pourö tiarim ngön kosang wesa pöt kaar apenaat, Anutu pi kaar naënëp aan kosang yesaup. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omnaröak nim ngön kosangöt kë yaarö pöt itaampnaat.

Ën ngön ë pet yairautak ngön yaatak niulëen il mowasumëëp.”

⁵Ën nent epël kön wieë. Tiar utpet yaëen Anutu akun poutë wotpil yaaup. Pötaanök tiarim utpet pötak Anutuu wotpil yaaö pöt tekeri wasën pöt tol apen? “Anutuuk tiarim utpetatë kangiir elniipnaatak pi korar yaalni,” yok pangk pël apen ma? Ngön epët nem könöokaan won, omnaröa yaautak yeniak. ⁶Won pan. Anutu pi korar elnia talte wotpil wesak tiar omnaröa ngön ë pet nairën ëëpën. ⁷Ën nenteta kön wieë. Omën naröak epël kaar ya. “Tiarim ngön kosang wesa pöt sëp yewasem kaar yak. Pël yeëetak Anutu pi ngön aan kosang yesaup. Pötaanök tiarim ngön kaar pötök Anutuu ngön yaapöt tekeri wes yaë. Pël ëen pötök Anutuun yaya kaö panë yes. Pël yaë pi tol ëënak tiarën, ‘Saun omnarö’ pël niak utpet kangut yaningk?” pël yak. ⁸Pël äak omën naröak epël apën koröp. “Anutuu yapinte ompyaö sëpnaan utpet ëëpa.” Omën naröak nem yapinte utpet wasëpënëak neen köntak, “Pool pi ngön utpet pipët ya,” pël yak. Pitën ngön kaar piptaan Anutuuk utpet kangut mampna pöt yok pangk.

Omën wotpil namp naön, won pan

⁹Pöt tolëël? Tiar Yuta omnaröak ompyaö äak omën muntarö il yemowas ma? Won pan. Yutaare omën muntarö tiar pourö utpetatë weëre kosangta öngpök wë pöta ngönte wet réak war wes niaut. ¹⁰Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën wotpil namp naön, won pan.

¹¹Omën Anutuun ëwat namp naön.

Omën nampök Anutuun ëël naën yeë.

¹²Pourö Anutu kasëng menak yes.

Pël yeem pourö utpet panë sak wë.

Omën ompyaö yaaö namp naön, won ë won pan.

¹³Omën yangaöök sok ner weerak yang ngep naën ëen kamp yaë pöl pitëm këmötëaan ngön pipot kamp yaë.

Pit ngön kaar kësang yaauro.

- Pit kamal ngaaröa omën utpet wesak yamëngk pöl ngön nga yaaurö.
 14 Kët ël epotë omnaröen utpet panë wesak ngön kosang yamëëaurö.
 15 Nga kan kengkën eimeë omën mën wel yawiaurö.
 16 Pitëm yesautë omnarö utpet elmëere këlangön mampö pël yaaurö
 17 Pit ngöntre karuröaring lup koptemer sak naön.
 18 Kot nent Anutuun kas naën yaaurö.”

Ngön pipot ngönëntak wia.

¹⁹Yaap, tiar ëwat wë. Ngönëntak ngön kosang epot Anutuu ngön kosangötë öngpök wëaurö tiarimëën äaut. Pötaanök tiarim naëaan nampök, “Ne wotpilëp,” pël naengan. Yang ël epotë omën pourö tiar Anutuu ëöetak saunaringörö pëen wë. ²⁰Pöta songönte epët. Omën namp ngön kosangötë ënëm yaëen Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemapan. Ngön kosang tapötök tiarim saunat war yewas.

**Omën Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpön
Anutuuk, “Wotpilëp,” pël mapnaat**

²¹Pël yaëetak peene pöt, Anutuu tiarim saunat won wasën pim ëöetak wotpil wë pöt tekeri yewas epët Moses pim ngön kosang pöta kanöököl won, maimaöököl yaarö. Pöta ngönte Moses pim ngön kosangtakre tektek ngön yaauröak wet réak äaut. ²²Wotpil öpena pöt epët. Omën namp Yesu Kristoon kön wi kosang yewas pipopön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yema. Yutaare omën muntarö tiar omën pourö piin kön wi kosang wasën pöt Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. Pöt tiar omën kopëtarö, narö maimarö won. ²³Tiar pourö utpet ëak Anutu pim ompyaö öpenëak niia pöl naön yaaurö. ²⁴Pël yaëen Yesu Kristo pi tiarim saunat wa pötaan Anutuuk komre kolap elniak utpetat pout won niwesak tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niia. Pöt pi tiarim ompyaö yaaö nenta kangiiir naalniin, yaap nina. ²⁵Anutuuk Yesu pi wel wiin iit yangerak ngentiin omën pourö piin kön wi kosang wasën tiarim saunat won nuwesak Anutuu naë nuulëpënëak wes nimëa. Ngaan panëer Anutuuk omnaröen wiapre kor elmëak pitëm saunatë kangut teënt nemangkën ëa. Pël äautak peene pöt, pim wotpil yewesa pöt pet elniipnaan Yesu tiarimëën wel wiipënëak wes nimëa. ²⁶Pi wotpil yewesaöre omën pourö Yesuun kön wi kosang yewas piporöen, “Omën wotpilörö,” pël yaaö pöt peene akun epöök pet elniipënëak wes mëa.

²⁷Pël äaap tiarimtok tiarimtën ping wesak apen ma? Won, kan pöt il waria. Oröptak kan pöt il yewari? Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pötak il yewari ma? Won pan. Kön wi kosang yewesa pötak kan pöt il yewari. ²⁸Pöta ngönte tiar epël yaaurö. Omën namp kön wi kosangtaring wë pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yamëëaup. Ën namp Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemaan yaaup. ²⁹Ma Anutu pi Yuta omnarö tiarimtä Anutu ma? Won, pi Yuta omënere

omën muntaröa Anutu. ³⁰Anutu kopëtap pi tiar pouröaap. Pötaanök tiar Yuta omën koröp kaut yailauröak piin kön wi kosang yewas pöröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Ën omën muntarö koröp kaut nailënröök kön wi kosang yemowas pöröenta, “Wotpilörö,” pël yema. ³¹Pël ëën, “Kön wi kosang yewesa pötak Moses pim ngön kosangöt wak yeira,” pël ya ma? Won, ngön pël naën. Tiar ngön kosang tapöt ngölöp wesak taë yewas.

Anutuuk Apramön, “Wotpilëp,” pël mëëa

4 ¹Apram omën yaapöp, tiar Yuta omnaröa äap, piin tol apen? Pim äa pöten kön wiipa. ²Apram pi ompyaö eim wiak wotpil sanëën yok pangk pimtën kön wiak ing ti wak äan tapön. Pël äaap Anutuu ëöetak won. ³Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Apram pi Anutuun kön wi kosang wesa. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpil sa.” ⁴Pöta songönte tiar ëwat wë. Omën namp waur elniin omnant yemangk pötak kësangënte pël naën, waur äa pöta sumet pël ë yaë. ⁵Ën omën namp pimtök pimtën, “Nem ompyaö yeë pötaan Anutuuk nemëën kön wiin wotpil yes,” pël newasëntak, “Anutu pimtökëër kësangën elnäak wotpil yenewas,” pël kön wiin Anutuu pim piin kön wi kosang yewas pötaan, “Wotpilëp,” pël yema. ⁶Tewitökta ngön ke pilöt ök äa. Pi omën Anutuuk kön wiin wotpil yes pöpön ök äa. Anutuuk omën pöpë ompyaö yaë pötaan won, pimtë kësangëntaan kön wiin wotpil yes pël ök äa. Omën pöp ërëpsawi yaë pël äa. Tewit pi ngön ke pilöt epël äa.

⁷“Omën Anutuuk pitëm ketöt ent ë moolëak saunat won wes yeemoola pörö ërëpsawi ëëpnaarö.

⁸Omën namp Kaöapök kön wiin saun won yaë pöp ërëpsawi ëëpnaap.”

⁹Yuta omën Anutuun yaö äak koröp kaut yail pöröakëër Anutuuk tiarim saunat won yewas pötaan ërëpsawi yeë ma? Won. Omën muntarö koröp kaut nailënröëta Anutuuk pitëm saunat won yemowas pötaan ërëpsawi yaë. Tiar ëwat panë wë. Anutu pi Apram pim kön wi kosang yewesauten kön wiin wotpilëp pël äa. ¹⁰Anutuuk akun taltak Apramön kön wiin wotpilëp pël äa? Koröp kaut ilak wëautak ma nailën wëautak? Pi pël naënëpök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël äa. ¹¹Apram pi koröp kaut nailën wë Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël äa pöt pet ëëpnaan pim koröp kaut ilëpënëak ök mëëa. Pötaanök Apram pi omën koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilörö pël yaë pöröa äap. ¹²Pi tiar Yuta omën koröp kaut yail pöröeta tiarim äap. Tiarim koröp kaut yail pötaan won. Tiarim äap Apramë koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wesa pöl yeë pötaan pi tiarim äap.

Kön wi kosang yewas pörö Anutu pim kup wia pöta yaö yes

¹³Ngaanëër pan Anutuuk Apramre pim ëarö yang eprak pangk äak öpenëak kup mowia. Pöt Apram pi Moses pim ngön kosangta ënëm

yaëenak pël nemaan. Apram pi Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilëp pël ëa pötak pël kup mowia. ¹⁴Omën ngön kosangta ënëm pëen yaaurö Anutu pim yaö mëëa pöt yewan talte Anutuun kön wi kosang yewesaut om pas wiaapën. Pël ëën Anutu pim kup mowia pöteta wiap sêpën. ¹⁵Pöt ngön kosang pötak tiar utpet yaë pöt pet elniin saunaté kangut tiarim rangk yaarö. Pël yaëetak ngön kosangöt won talte tiar ngön kosangöt yail pël naën ëëpen.

¹⁶Anutu pi Apramre pim ëarö ënëm oröopenaarö tiar komre kolap elniak ngön kup niwia. Pötaanök Aköpök kup niwia pöt öpena pörö tiar piin kön wi kosang wesak öpenaat. Pöt omën ngön kosangtaring wëaurö tiarimënt won, om ke tapël kön wi kosangtaring Apramë ëa pöl yaaö pörö pourö öpenaat. Apram pöp tiar pouröa ëap. ¹⁷Anutuuk Apram pimëën ngönëntak ngön nenteta epël kup mowia. “Nook ni omën pouröa ëap pël wes yanuulë.” Ngön pöt, Apram pi yaap Anutu pim kön wi kosang wesa pöpë ëöetak tiarim ëap. Anutu pöp omën wel wiauröa wëwëat yemangk. Pimënt tapöpök omnant won wieëautön maan yaarö.

¹⁸Anutuuk Apramön, “Nim ëarö selap kaö pan orööpnat,” kup mowia. Pël maan Apram pim ru won ëën yang kaö nantë omnaröa ëap pël sêpna pöt kön wi kosang wesakaima. ¹⁹Apram pim krismakiat 100 pöt temanöm yesën koröpö won sa. Ën Seraata tapël koröp won sëën ru wilëpna akunet pet ira. Pël ëauwaarök Apram pöp kön tapëten ëeim wë pim kön wi kosang yewesa pöt wiap newasën ëa. ²⁰Apram pi Anutuu ngön kup mowia pöten kön selap ëak kön wi kosang yewesaö pöt këlok newasën ëa. Won, pi kön wi kosang yewesaut taintaë wes wak wakaima. Pël ëaö pötak Anutuu yapinte wak isa. ²¹Pöt, “Anutu pim omën nant yaö neea pöt kë orööpnat,” pël këëkë kön wiakaima pötaanök. ²²Apram pi kön wi kosang yewesautaring ke pël wakaima. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël ëa. ²³Ngönëntak Anutuuk Apramön wotpilëp pël kön wia ngön pöt Apram pimtën naën. ²⁴Won, tiar pouröaan ëa. Anutu, tiarim Kaöap Yesu weletakaan wal ë ulmëaup, puuk piin kön wi kosang yewesaurö tiarënta, “Wotpilörö,” pël niapnaat. ²⁵Anutuuk Yesu pi tiarim saunatéen wel wiipënëak wes mëën wel wia. Pël ëën tiar wotpil niwasëpënëak weletakaan wal ë moulmëa.

Anutuuk tiarën, “Wotpilörö,” pël yenia

5 ¹Tiar Aköp Yesu Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiarim Aköp Yesu puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer sak wë. ²Pi kopëtapök komre kolapring wëauta kanwer të niwiin peene pöta öngpök wë. Pël yeë Anutuu ëwaataring kutömweri öpena pöten kön wieë ërëpsawi yeë. ³Pötaan pëen ërëpsawi naën. Könöm nant tiarim naë orö yaë pötëenta ërëpsawi yeë. Pöt könöm pötök tiarim lupöt kosang niwas yaë pötaanök. ⁴Tiar lup kosang pötaring

wëen Anutuuk moröktak ök elniin kosang wëen tiarimëen ya kë yes. Ya kë sak omën ompyaut nimpna pöten kön wiak kor wë. ⁵Tiar kor wëen kë naaröön yaëen öö yes pël naën. Pöt epël. Anutuuk pim Ngëengki Pulö tiarim lupötë wes mëen lup sant yaalni. Pötaanök öö naën yeë.

⁶Tiar wëwë kosang öpenaata weëre kosang pöt won wëen Anutu pimtë akun mowia pötak Kristook Anutu kasëng menaurö tiar utpetetakaan niöpënëak wel wia. ⁷Omën pimtok pimtën kön wiin wotpil yaaupëen wel wiipena pöt tiarim naë pangk won. Ën omën omnarök kön wiin ompyaö nampëen wel wiipena pötaar yok pangk wel wiipen wes. ⁸Pël äaap tiar saunaring wëen Kristo pi tiar kaamök äak wel wia. Pël äa pötak Anutu pi lup sant yaalni pöt pet yaalni. ⁹Pël ëen peene Kristo tiarimëen wel wiin pim iit il ngentiin tiarim saunat won sëen Anutu pi tiar pouröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiar ewat panë wë. Kristo pi kaamök elniin Anutuuk tiarim utpetatë kangut naningkën ëëpnaat. ¹⁰Tiar Anutuun kööre tok elmëeim wëen pim Ruup tiarimëen wel wiak wiap niwasën Anuturing wë. Pötaanök tiar ewat panë wë. Peene Anuturing wë eptak pi wëwë kosangtak wë kaamök elniaan ompyaö panë öpenaata. ¹¹Pël ëen pöt pëen won. Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer saut. Pötaanök pim yaalni pötaan peene eptak Anuturing tiar pourö ërëpsawi yeë.

Atamök wel yawiaut koirën Yesuuk wëwëet koira

¹²Ngaan panëer omën kopëtap Atam puuk saun koirën saun pöt yangerak oröa. Pël ëen saun pötaan wel yawia pöt oröa. Pël ëen omën pourö tapël utpet ëeimeë saun wak wel wieima. ¹³Moses pim ngön kosangöt naaröön wieëa akun pötak utpet pöt yangerak ulöl sak wiakaima. Pël äautak ngön kosang pöt won wiaan Anutuuk, “Pit nem ngön wa olëa,” pël kön wiak kangut pangk nemangkën äa. ¹⁴Pël ëen wel pöt Atam pim naëaan ngës rëak orök wiaan wais Moses pim naë oröa. Pël ëen wel pötak omën pourö ngep äak wiakaima. Omën pörö köpël wë utpet eimeë Atam pim Anutuu ngön kat wiak wa olëa pöl naën äautak weletak pitta ngep äa.

Atam pöp wel yawiauta wotöököp omën ënem orööpnaap Kristo pim ökre was äa. ¹⁵Pël äaap komre kolap pöt ngön wa yoolëauta ök naën. Omën kopëtap Atamë wa olëautak selap wel wian. Pël yaëen Anutu pim komre kolap pöt, omën kopëtap Yesu Kristo pim kësangën elnia pötak Atamë ngön wa olëa pöt il wesak omën selap kiri elnia. ¹⁶Anutuu kësangën pöt omën kopëtap Atam pim utpet äa pöta ök won. Yaap, omën kopëtap Atam pi Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk ngön ë pet irak omën pourö wel wiipënëak ök äa. Pël äaap omën selap Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk kësangën elniak wotpil niwesa. ¹⁷Omën kopëtap Atam pi ngön wa olëak utpet sa. Pim pël äa pötak wel pöt orök yang omën

pourö ngep äak wiakaima. Pël äautak omën kopëtap Yesu Kristo pim äa pöta këetak Atam pim ngön wa olëa pöta këet il yewas. Anutu pim komre kolapre kësangën pötak tiar, “Omën wotpilörö,” pël yenia. Pël niaan tiar Kristooring wë kaö sak öpenaat.

¹⁸Pötaanök omën kopëtap Atamök Anutuu ngön wa olëa pötak Anutuuk ngön ë pet irak tiar omën pourö kö sëpenëak ök äa. Tapël omën kopëtap Yesu Kristook wotpil wesak tiarimëen wel wia pötak Anutuuk tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niak wëwë kosangët yaningk. ¹⁹Omën kopëtapök ngön wa olëa pötak selap utpet san. Tapël kopëtapök ngön ngaarëk wa pötak selap wotpil niwasëpnaat. ²⁰Pël ëen ënëmak Moses pim ngön kosangöt oröön omnarö ngön kosang pöt ilap riak utpet kësang panë yeë. Pël yeëetak Anutu pim komre kolap pötak utpet pöt ngep äak ompyaö niweseim wë. ²¹Këet epël orööpënëak äa. Saun pötak wel yawia pöt oröa tapël Anutu pim komre kolap pöt Yesu Kristo pim wel wia pötaan kaö sëpna pötak Anutuuk wotpil niwasëpënëak äa.

Tiar Kristooring wel wian

6 ¹Yaap, Anutu pim komre kolap pötak utpetat ngep yaë. Pötaan tolëël apen? Tiar Anutu pim komre kolap pöt tiarim utpetat ngep äak tekeri sëpnaan utpet ëeim öpenaan apen ma? ²Won pan. Tiarim lupötë utpetat wel wi olëauröak tol ëen kaalak utpet pöt yal menak öpen? ³Tiar narö Yesu Kristook yal mampenëak i yamë akun pötak pim wel wia pöl tiarta piik yal menak wel yawi. Pöten ar köpël ma? ⁴I yamë piptak Kristook yal äak wel yawi. Pël ëen tiar Kristooring yang kel yaniwer. Tol ëënak pël yaë? Pep pim weëre kosang pötak Kristo weletakaan wal ë ulmëa tapël tiarta wal ë niulëen wëwë ngolöpta kanöök yes.

Kristooring wëwëetak öpenaat

⁵Tiar Kristoë wel wia pöl wel yawi pötak piik yal yemangk. Pötaanök tiar epël ëwat panë wë. Anutuuk pi wal ë ulmëa pöl tiar wal ë niulëen piik yal äak öpenaat. ⁶Pöta songönte epël kat wi yeë. Tiarim lup ngaanöt Kristooring këra yetaprak möaut. Pöt tiarim lupmeri utpetatë weëre kosang wia pöt kërë olaan utpetatë inëen naën ëëpenëak pël äaut pötaanök. ⁷Namp pi wel wiak utpetatë iriaan ent äaupök kaalak utpetatë öngpök naön ëëpnaat. ⁸Yaap, tiar Kristo piiring wel wiaurö. Pötaanök kön wi kosang panë wasën wëwëetakta piiring wë. ⁹Pöt tiar ëwat wë. Kristo pi weletakaan wal äaup. Pötaanök kaalak wel nawiiipan. Wel pötak yok pangk pim weëre kosangö wak neirapan. ¹⁰Pi utpetatë weëre kosangöt won wes olapënëak wel wiin pangk äa. Wel wia pötaanök kaalak wel nawiiipan. Peene wë epët pöt Anutuun yak wë. ¹¹Ar tapël arimtën kön wiin arim lupötë utpetat wel wi olëak Yesu Kristook yal äak Anutuun yak wë pël ëëp.

¹² Arim yang koröp lëngë sasa pipotë kentre kauratë ënëm ëënganok utpetat pörek wieë wer yanuun inëen elmëengan. ¹³ Pël ëakta arim möönre koröp pipot korarötëël pëel elmëen utpetatëen inëen ëëpan. Ar weletakaan wal ë nuulëaurö. Pötaanök Anutu pim yaatak wë arim möönre koröpöt piin yaö elmëen wotpil wëauta inëen ëëp. ¹⁴ Pöt ar Moses pim ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök kaalak utpetatön kön wiin kaö nasën ëëpnaat.

Tiar wotpil wëauta inëen sak wë

¹⁵ Pötaanök tol ëëpen? Ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök yok pangk utpetat ëëpen ma? Won pan. ¹⁶ Ar epël kat nawiin yaaurö ma? Omën kaö namp arim möönre koröpöt pëel elmëak pim këm ngönte ngaarëk wak inëen elmëenëët. Pöta ök utpetatök arim kaö sëen pim inëen elmëeim wiak kö sënëët. Ën Anutu pim këm ngön ngaarëk yewautak arim kaö sëen pöta inëen elmëenë pötak Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. ¹⁷ Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen elmëeim wakaimauröak peene pöt ngönën rë nuula pöt ngaarëk panë yeö. Pötaanök Anutuun yaya mepa. ¹⁸ Ar utpetatë weëre kosangtakaan ent ë nuulëen wotpil wëautak kaö sëen inëen sak wë. ¹⁹ Tiar yang omnarö pëen. Pötaanök ar ngön pipot kat wiin omnaröa omnant yautëël ök ëak yeniak. Ar ngaanëer arim möönre koröpöt kentre kaurre utpet ke nentere nent pötëël pëel elmëak pötë inëen elmëeim wakaimaurö. Tapël peene akun eptak pöt ompyaö panë sënëen arim möönre koröpöt wotpil wëautakël pëel elmëeim ön.

²⁰ Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen ëeimeë wotpil wëauta inëen naën eimaurö. ²¹ Pël eimeë pöta kë oröpöt koireimaurö? Utpet eima pöten peene eptak kön wiin ëö yes. Pöta këët wel. ²² Peene akun eptak pöt Anutuuk utpetatë sulöptakaan wil niulëen pim inëen sak wë. Pël yeë pöta këët arim wëwëat ngëengk sak ompyaö wë wëwë kosangët wak om wakaim önëët. ²³ Pöt arim utpetatë inëen yaauta kang pöt wel koirënëët. Ën Anutu pim kësangën yaalni pöta këët Yesu Kristook yal menak wëwë kosangët koirënëët.

Tiar wëwë ngolöptak wë

7 ¹ Karurö, ne Moses pim ngön kosangötë öngpök wëaurö arën niamaan. Ar ngön kosangöt kön yawiaurö epël ewat wë. Omën namp pi öp wë pötakëer ngön kosangötë iri wë. ² Pöta ngön nokoliil nent epël wia. Öng ompringëp pim ompöp wel nawiin wëen ngön kosangtak piar ompöp erën elmëaan wë. Ën wë ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop yemowi. ³ Pötaanök öngöp pim ompöp öp wëen sëp wesak omp muntap koirak piiring wëen pöt öngre omp wëwëet utpet wesak saun yokoir. Ën ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë

mop mowiin wë omp muntap koirak öngre omp wëwëet utpet newasën yaë. ⁴Karurö, arim songönte tapël wia. Kristo pi pim koröpö weletaan pëel elmëaup ar piik yal ëen ngön kosangtaan wel wiin pötë öngpökaan wil nuulëen wë. Peene pöt ar weletakaan wal ëaup Kristo pimëen sak wë. Pi tiar Anutuu inëen yaëen tiarim wëwëatë këët pim yapintak sëpënëak wal ëa. ⁵Tiar lup ngaanötring wakaiman akun pötak ngön kosangötök elniin utpetatëen kentre kaur eimeë tiarim möönre koröpöt saun koirën pöta ya mëneimeë weletaan yaë äaut. ⁶Peene pöt, Kristook yal menak ngön kosangtaan wel wian pötak ngön kosangötë nitëen wakaima pötakaan wil nuulëen wë. Pötaanök kaalak ngön kosang ngaan retëng ëa pötë ënëm naën wëwë ngolöp Ngëengk Pulöök pet yaalni eptak Anutuun inëen yaalmë.

Saunatök utpet niwesa

⁷Pötaanök tol apen? “Ngön kosang pöt utpetat,” pël apen ma? Won pan. Ngön kosangöt won ëen ne utpetatë songönte ëwat nasën ëan tapön. Ngön kosang pötak epël ya. “Ni omën muntaröa omnantön war ëënganok,” pël ya. Ën pötak pël naën ëanëen war yaaö pöten köpël ëan tapön. ⁸Ngön kosang pipët war yaaö pöten ya. Pël ëen ne war yaaö pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak nem lupmerën kék yaalmëen war nentere nent orö yenerë. Ngön kosangöt won ëen utpet yaaö pöt weëre kosang won ëan tapön. ⁹Ne ngaan ngön kosangöt këëkë ëwat nasën wë nemtën kön wiin ompyaö wakaimaup. Ënëmak war yaauta ngön kosangët orö rëa pötak utpetatë songönte ëwat wëen nem lupmeri utpetat kaö sëen ¹⁰nemtën kön wiin, “Wel yawiauta kanöököl yes,” pël äaut. Anutu pi ngön kosang pötak elnëen ompyaö ömëak äautak pötak ne wel yawiauta kanöököl wakaiman pöt pet elnäut. ¹¹Ne ngön kosang pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak morök elnëak pipël ngön kosangtaan wel yawiauta kanöököl neulëa. ¹²Tiar epël ëwat wë. Ngön kosang pöt ngëëngköt, ën kom ëak nent nent wasëneta ngëëngk, wotpil, ompyaut. ¹³E tol am? Ngön kosang ompyaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa pël am ma? Won pan. Utpet yaaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa. Piptak ngön kosang ompyaut pet elnëak pël ëa. Omën pipët tol ëënak ëa? Ne utpet yaauta songönte tekeri yesën ëwat sak utpet yaaö pöten utpet panëët pël wasumëak ëa. Pël ëen ngön kosang ompyaö pötak utpet yaaö pöt sasa utpet panëët pöt pet yaalnë.

Saunatök utpet niwesa

¹⁴Tiar ëwat wë. Ngön kosangötëël Anutu pim Pulöök pimtë kentöön pet yaalni. Pël yaëënak ne yang koröpööring utpetatë öngpök wë pötë inëen yeë. ¹⁵Ne nem omnant yaautë songönten köpël wë. Ne omën ompyaut ëëmëak kentre kaur yaalnë pöt naën yaaup. Ën utpetat ëënganëak kaaö

yaalnë pötökëer yaaup. ¹⁶Nem omën utpetat ëenganëak kaaö yaaup yaaö pöta ngönte ök yeniak pipët. “Ngön kosangöt ompyaut.” ¹⁷Pötaanök nem korar yeë epot nemtë könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnënak yeë. ¹⁸Ne songönte epël ewat wë. Nem lupmeri omën ompyaut wi naön, nem lup ngaan pömeri. Pötaanök ompyaut ëëmëak yeemak pangk naën yaaup. ¹⁹Ne omën ompyaut ëëmaap pël yeemak naën yaaup. Ën omën utpetat naën ëëmaap pël yeemak yaaup. ²⁰Ne utpetat naën ëëmaap pël aöök yaaö pöt nem könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnënak yeë.

²¹Ne itaangkën omën epët nem naë orö yaë. Omën ompyaut ëëmëak yeem utpetat pëen ë yeë. ²²Yaap, nem lupmerök Anutu pim ngön kosangötön kent pan yaalnë. ²³Pël yaëen ne itaangkën utpet ngaan nem lupmeri wiakaima pötök nem ömpyaö ëëmëak kön yawi pötön kööre tok elmëak wii netëen pötë öngpök wë. ²⁴O, ne omën utpetemor. Nem koröpö weletaan yaö yaë eptakaan talëpök ent ë neulëëpën? ²⁵Ne tiarim Aköp Yesu Kristook ent ë niulëa pötaan Anutuun yoöre ërëp yamëëaup. Nem ök yeniak pipta songönte pöt epël yaë. Nemtë könre lupötök pöt Anutuu ngön kosangötëen inëen yaëetak utpet ngaan nem lupmeri wiakaima pötëen inëen yaë.

Kristook saunat ent ë nuulëak Ngëëngk Pulö yaningk

8 ¹Pötaanök omën Yesu Kristooring yal menak wëaurö tiarim naë utpetatë ngön kangit ë pet yaira pöt won ëëpnaat. ²Pöta songönte epël. Ngaan ne utpet pëen eimeë wel yawiauta kanöököl seimaup. Peene pöt, Yesu Kristooring yal menak wë pötaan Pul wëwë kosangët yaningk pöök ent ë neulëen utpetatë öngpök sëere wel wi pël naëngan ompyaö eim ömaap. ³Mosesë ngön kosang pötök ompyaö niwasëpënëak yaëen tiarim lup ngaanötök weëre kosangöt wak iraan pomp ëa. Pël äautak Anutuuk yok pangk ëak pimtë Ruup wes mëen tiar omën utpetaröa möönre koröp wak yangerak oröa. Pël ëen Anutuuk elmëen pi tiarim saunatë kangut wak wel wia. ⁴Anutuuk ngön kosangötë wotpil wieëaut tiarim naë orööpënëak pipël ëa. Pöt tiar lup ngaanötë wëwëetak naön wë Ngëëngk Pulöökë yaalni pöl yeë pötaanök. ⁵Omën lup ngaanötë wëwëetak wë piporö pitëm könöt ngaan wëwë pötakël rë olëak wë. Ën omën Pulöökë yaalmë pöl yaë piporö pitëm könöt Pulöökë naë rë olëak piiring wë. ⁶Omën könöt lup ngaanötë wëwëetakël rë olëak wë piporö wel wiak kö sëpnaarö. Ën könöt Pulöökë naë rë olëak wë piporö mayaaptaring wakaim öpnaarö. ⁷Pöta songönte epël. Omën könöt lup ngaanötë wëwëetakël rë olëak wë piporö Anutuun kööre tok yaalmë. Pël yeem pit pim ngön kosangöt ngaarëk naön yauröak tol ëak pël ëëpën? ⁸Omën lup ngaanötë wëwëetak wë piporö Anutuuk pitën itaangkën pangk naën yaë.

⁹Ar pöt, lup ngaanötë wëwëetakël naön. Pulöökë wëwëetak wë. Pël ëën Anutu pim Pulö arring wë. Omën namp Kristoë Pulö pim naë won ëëpna pöp pi Kristoë omnamp won. ¹⁰Yaap, utpetat yaautak arim möönre koröpöt wel wiipënëak yaö elniaurö. Pël ëauröak Kristo arring wëen yak Anutu pim arën, “Omën wotpilörö,” pël niia pötaan wëwë kosangtak wë. ¹¹Anutu pim Pul Yesu weletakaan wal ë moulmëa pö arring wë. Pötaanök Anutu Yesu Kristo weletakaan wal ë moulmëa pöpök elmëen pim Pul arring wë pöök arim möönre koröp kö sëpënëak yaö yaalni pipot wal ë niulëen önëët.

Ngëengk Pulöök Anutuu ru yaniwas

¹²Karurö, Anutu pim tiarimëen elnia pötaan kangit elmëepenëak pöt yok pangk lup ngaanötë wëwëetak naön ëëpenaat. ¹³Pöta songönte epël. Ar lup ngaanötë wëwëetak önë pöt wel wiak kö sënëët. Ën Ngëengk Pulöökë yenia pöl ëën weëre kosang ningkën koröpöökë utpetat moolëak pöt wëwë kosangtak wakaim önëët. ¹⁴Omën Anutuu Pulöökë ënëm yes piporö Anutu pim ruurö. ¹⁵Pöt Anutu pim Pul arim wa pö ar omën nantök wii nitëen kas ëënëak naalniin ëa pötaanök. Won, Pulöök Anutu pim ruurö elniin pim weëre kosangöök Anutuun, “Pep, ni tenim Pep ompyaup,” pël maim wë. ¹⁶Ngön pöt tiar Anutu pim ru sak wë Ngëengk Pulöök tiarim lupötë kaö wesak tekeri wasën kat wiak pël yemak. ¹⁷Yaap, tiar Anutu pim ru sak wë. Pötaanök pim omnaröaan omën ompyaut yaö ëa pöt öpenaat. Pël yeem Anutuu Kristoëen yaö ëa pöteta piiring öpenaat. Pöt Kristo tiarimëen këlangön kat wia pöl tiar pimëen këlangön kat yawi. Pötaanök Anutuuk kutömweri tiarënta piiring ping wesak niak ë rangiat nimpnaat.

Tiar ënëmak kutömweri wëwë ompyaut öpenaat

¹⁸Ne kön wiin kutömweri ping wesak niak ë rangiat nimpna pöt kaöet. Ën peene wë eptak këlangön kat yawi epët pöta ök won, kotte. ¹⁹Anutuu omën ket ëa epot pout Anutuuk pim ruurö tiarim ë rangiat tekeri niwasëpënëak ulöp kant mëneë kor ëeim wë. ²⁰Anutuuk elmëen pim omën ket ëa pipot om pas wakaima. Pöt pitëmtë kentöök naën, Anutu pimtök pël ëëpënëak yaö mëëaut. Pël ëaut yak pit Anutu pimtë ompyaö mowasëpnaaten kor wë. ²¹Pit Anutuuk pitëm söpre tet ëak wiakaima pötakaan ent ë ulmëen Anutuu ruuröaring yal ëak ompyaö wë kaalak omën nantë inëen naën ëëpna pöten kor wë. ²²Tiar ëwat wë. Omën pasut Anutuu ket ëa epot pout öngöröa ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawiem ruupëen kor wë pöl akun kaöaö oröön ompyaö sëpnaaten kor wë. ²³Pitëment pëen won, Anutuuk Ngëengk Pulö kaö wesak ningkën waurö tiarta këlangön kat yawiem Anutuuk tiar pim ru wes pet niirak tiarim yang koröpöt ent ëak ngölöpöt nimpënëak kor wë. ²⁴Pöta songönte epël.

Anutu tiar utpetatë öngpökaan ent ë nuulëa. Pël äautak peene tiar pi pet irak koröpöt ngolöp niwasëpënëak kor wë. Pi pet irak koröpöt ngolöp wesa talte tiar pim pël ëëpnaaten kor wë. Pöt namp pim omën kor wë pöten ityaangk talte pi kaalak kor naön ëëpën. ²⁵Omën itnaangkënten kön wi kosang wesak öpenaat pël weseë ya kë sak kor wë.

²⁶Tiarim kön wi kosang yewesa pötak tiar weëre kosang won ëën Ngëengk Pulöök kaamök yaalni. Pöt tiar Anutuun kimang mapenëak tolëël maan pangk ëëpën pöten köpël pötaanök. Pël yeëetak Pulö pimtok tiarim lupötë wë Anutuun kimang maim wë. Pi omnaröa naënël lupötëaan ing maimeë Anutuun kimang maim wë. ²⁷Pël yaëën Pep pi omnaröa lupötön panë ityaangkaupök Pulöökë kön pötenta ityaangk. Pöt Pulö pi Anutuu könöökë ënëm ëak Anutuu omnarö tiarim kangiir kimang maim wë pötaanök.

²⁸Tiar ëwat wë. Anutuun lup sant yaalmëa pörö, omën nentere nent tiarim naë orö nirëak ompyaö yaniwesaut kaamök elmëëpnaat. Pi yas niapënëak kön wia pötaanök pël elnia. ²⁹Anutuuk omën pim wet rëak kön wia pörö tiar pim Ruupë ök sëpënëak kom ëa. Pötaanök pim nangarö tiar selap sëën pimënt nan kaöap pël sak öpnaat. ³⁰Pël ëën Anutuuk pim kom ëa pöröen yas niia. Pël ëak yas niia pöröen, “Wotpilörö,” pël niia. Pël ëak wotpil niwesa pörö ping wesak ë nirangia.

Anutuu lup sant pöt tiar sëp naniwaspan

³¹Anutu pi tiarimëën pipël kaamök yaalni pöten tol apen? Pi tiar kaamök elniaap talëpök kööre tok elniak pim moresiaan wa ëp elniipën? Won. ³²Pi keimön naalniin pim Ruup tiarimëën wes nimëën tiarim kangiir wel wia. Pötaanök pi kaamök elniak omën muntatta kët ël epotë nineim öpna pöt tiar kön wia. ³³Omën Anutu pimtëën yaö wesaurö tiar talëpök ngön yaatak niulëëpën? Won. Anutuuk wotpil niweseim wë. ³⁴Pötaanök talëpök utpetatë kangut ningkën kö sëpen? Won. Yesu Kristo pi tiarimëën wel wia pöt pëen won. Pi wel wiak kaalak weletakaanta wal ëaup. Pël ëak Anutu pim mor yaapkëësi wë tiar kaamök elniipënëak Anutuun kimang maim wë. ³⁵Pötaanök omën oröpötök Kristo pim lup sant yaalni pötakaan ent ë nuulëëpën? Könömöt yewautak ma këlangön kat yawiautak ma utpet yaniwas pötak ma ngöntök yaautak ma omnantëën il ngentingenti yaautak ma nga yaalniautak ma yamëngkautak pötök pël naalniin ëëpnaat. ³⁶Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ten nimëën sak wëën yak kët ël epotë utpet wesak nimëneim wë. Pitök tenën itaangkën pol sëpsëp yamö pöröa ök sëën pël elnieim wë.”

³⁷Omën könöm pipot tiarim naë oröak Anutuu naëaan ent ë nanuulaan yaëën tiarök könöm pipot il mowas pet yair. Pël yeë pöt Kristo lup sant

yaalni pöpök weëre kosang niwasën taintaë wë. ³⁸Nem pël yak pöta songönte epël. Nem kön kosang wia pöt omën nentak Anutu pim lup sant yaalni pötakaan ent ë nanuulëëpan. Weletak ma wëwëetak ma enselöröök ma omën kaö sak kutöweriaan yanggerakë wëaurö ma omën peene wia epotök ma ënëm orööpna pötök, ³⁹omën olaanötök ma öngkölaan pötök, omën ke nentere nent wia pipotök Anutuu lup santakaan ent ë nanuulëëpan. Lup sant pöt tiarim Aköp Yesu Kristook yaalni.

Pool pi Yuta omnaröaan ya këlangön ëa

9 ¹Ne Kristook yal menak wëaupök nem ök niama epot kaar won, yaapöt. Ngëëngk Pulöökta ngön epot yaap pöt pet elnëën nem lupmerök kön yawi. ²Ne ngön epot ök niamaan. Yuta omën nem karuröen yaköm pan kön wieimeë nem lupmer utpet pan. ³Nem kentöök kan nent wiaan pöt Anutuuk pit kama moöpnaan ne kangiir es parëaöökë kanöökël sak Kristo pëlëër wëën ne pëlëër ömëak kent kön yawi. ⁴Ten Israel omnarö Anutuuk pimëën yaö niwasën pim ru sëën pim ëwaat pet elnia. Pël ëak ngön taë wes mena pöt ninak pim ngön kosangöt ök niiaurö. Pël ëak piin yaya maim öna kan pöt pet elniak kup ke nentere nent niwia. ⁵Tenim ëarö ngönënë kaö sak wakaimaurö. Pël ëënak Kristo omën möönre koröp wak tenim kurtak oröaup omën poutë kaö sak wë, Anutu tapöp. Piin yaya maim öpa, kët ël epotë. Yaap.

Anutu pi omnarö pimëën yaö yaniwas

⁶Anutuuk ten Yuta omnaröen pim omën sënëak niia pöt ten pourö pöp panë nasën. Pël äautak pim kup niwia pöt mos naën ëa. Pöt Israel pöpökaan ulöl sa Yuta omën pörö pourö Anutuun kön wi kosang wasën yaö nemowasën ëa pötaanök. ⁷Ën Apram pim ëaröeta pourö pim ök nasën ëa, naröakëër. Pöta ngönte ngönëntak epël kup mowia. “Aisak pim ëaröakëër nim yaö sëpnaat.” ⁸Pipta songönte epël wia. Omnaröa wëwëetakël pëën Apram pim wilën ulöl sa pörö Anutuu ru nasën. Anutu pim kup mowiautakël wilën ulöl sa pöröaar pit Apramë ë panëërö pël sa. ⁹Pöta kup mowia pipët epël ëa pötaanök. “Krismaki nent won sëën nem akun wia pötak kaalak wais kaamök elmëën Sera pi yokotup wilëpnaat,” pël mëëa. ¹⁰Pötaar won. Repeka pim naëëta tapël oröa. Pi tenim ëap Aisak piiring wë ru naar yak sak wila. ¹¹Piarip tep ëak ëlëpë yaatak wë omën utpetere ompyaö pöt naën ëa. Pël äautak Anutu pim wet réak pimtë könöök omnaröaan yaö ëa pöl akun pötakta pël ëëpënëak kent kön wia. Pi piarpim ëa pötaan won, pimtë yaö elmëa pötaan kom elmëa. ¹²Pël ëak Repekaan, “Nanëpök nangapë inëën ëëpnaat,” pël ök mëëa. ¹³Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Ne Yakopön kent yaë. Ën nanëp Isoon kaaö.”

¹⁴Pötaan tiar Anutu pim ëa pöten, “Korar ëa” pël apen ma? Won pan. ¹⁵Pöt pi Mosesën epël ök mëëa pötaanök. “Ne omën nampön

mait elmëemëak pöt yok pangk pël elmëemaap. Ën nampön yaköm elmëemëak pöt pël ëemaap.”¹⁶ Pötaanök Anutu pi omën nampë kentööre weë yengentiaö pötaan won, pimtë yaköm pötak yaalmë. ¹⁷Pöt Anutu pim Peroon ngön ök mëea pöt ngönëntak epël wia pötaanök. “Ne nem weëre kosang pöt nim naë tekeri wasën nem yapinte yang poutë aö së pangk ëëpënëak kaö wes niulëaut.”¹⁸ Pötaanök tiar Anutuun ëwat wë. Pi omën nampön yaköm elmëepënëak pöt yaköm elmëepnaap. Ën namp pim lupmer il mowariipënëak pöt yok pangk pël ëëpnaap.

Anutu pi ya sangëntre yaköm pout yaaup

¹⁹ Anutu pël yaëën arim naëaan narö köpël wë epël an koröp. “Ten Anutu pim kent ëëpna pöten yok pangk kan nemowariingan. Ten utpet ëëk pim kentöökë ënëm yeë. Pël yaëën Anutu pi oröp ëënak tenën kön wiin utpet yaë?”²⁰ Ar pël aan kangiir epël niamaat. Ar omën talöröak Anutuun ngön ke pil yemak? Pangk pël naëngan. Ma yang kap nentak yok pangk pim ket elmëaupön, “Ni tol ëënak ne epël ket yaalnëën?” pël mapën ma? Won. ²¹ Omën kap ket yaaup pim kentöök yangetaring ket ëëpënëak pöt yok pangk ket ëëpnaat. Yang ulöp kopët nentak kap nentepar, nent kaöatëën nent kotutëën, pël ket ëëpënëak pöt yok pangk.

²² Anutu pim kentöökë wia pöt kap ket yaaupë ök. Pi pim omën ket elnia eporö pim kentöök omnant elniipënëak pöt yok pangk. Omën naröen nga elmëak pitëm naë pim weëre kosangöt tekeri wasëpënëak kent kön wia. Pël ëaap pi omën pim nga elmëak kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën ëa. ²³ Anutuuk omën munt pim yaköm elniipënëak kön wiaurö tiarim naë pi ëwaare ë rangi pout pangk ëëëaupök pöt tekeri wasëpënëak omën kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën ëa. Pi wet réak tiar ëwaare ë rangi pöt öpenëak kopëta wes niwia. ²⁴ Pöt tiar tapöröen pi yas niaup. Yuta omën tenimëntëër won, ar omën muntaröeta. ²⁵ Pöta ngönte tektek omën Osea pöpë pepeweri epël wia.

“Omën wet réak nemëën newasën ëauröen, ‘Nem omnarö,’ pël memaat. Ën wet réak lup sant naalmëënörö lup sant elmëemaat.

²⁶ Ën, ‘Ar nemëën newasën yeë,’ pël mëea yang pörekta kaalak, ‘Ar Anutu wëwëetaringëp pim ruurö,’ pël memaap.”

²⁷ Ën tektek omën Aisaia puukta Israel omnaröaan ngön ëak epël ëa. “Israel omnarö selap sak i pis i kaöaöökë ëöök pötë wia pöl ëëë pël ëautak Anutuuk om kopët naar kama öpnaat.

²⁸ Pöt Aköp pi ngön yaatak teënt pan ë pet irak kangut yangerakë omnarö mampnaat pötaanök.”

²⁹ Aisaia puuk kaalak tektek ngön nent epël ëa.

“Anutu kutömweri ngaarëk wëaupök tiarim ruure ëarö mait naalmëën ëanëën tiar Sotomre Komora ka pöörarë wakaimauröa ëa pöl kö san tapön.”

Israel omnarö wotpil sêpênëak poprak ëa

³⁰Pötaan tiar tol apen? Epël apenaat. Omën muntaröa naëaan narö wotpil sêpnaataan weë nengentiin ëaurök wotpil sak wë. Pit Anutuun kön wi kosang yewasën wotpil mowasën wë. ³¹Ën Israel omnarö ten wotpil sênëak weë ngentiak Moses pim ngön kosangöt ngaarëk weimeë pompren kaö ë imaut. ³²Pit tol ëënak wotpil nasën ëa? Pël ëëpnaan Anutuun kön wi kosang newasën, pitëmtë wëwëat kaamök ëën wotpil sêpên wesak ëa pöt pangk naën ëa. Pit Kristoon kaaö elmëak omnaröa këlötëaan söë urak kawi yengenti pöl ëa. ³³Pöta ngönte ngönëntak Kristoën ngön nent epël ëa.

“Kat wieë. Ne Saion kak omnarö söë uröpênëak kël naö yawi. Kël weë panë naö omnarö kawi ngentiak utpet sêpênëak yawi. Pël ëën omën namp piin kön wi kosang wasëpna pöp ëö nasëpan.”

Israel omnarö pit Anutu pim wotpil yewas kan pöök nasën ëa

10 ¹Karurö, nem lupmerök Anutuuk Israel omnarö pit utpetetakaan kama moöpênëak kent pan yaalnëën Anutuun kimang maim wë. ²Ne pitën ëwat wë. Pit Anutu pim inëën elmëëpnaaten kent ëak weë yengenti. Pël ëaap Anutuu kan ompyaut köpël wë yak köntak yaë. ³Pit Anutuuk wotpil yaniwas kan pö kasëng menak pitëmtok wotpil sêpnaataan weë ngentiak ya yamëngk. Pël yeem Anutuu iri wë pim wotpil yaniwas kan pöököl nasën yaë. ⁴Tiar ëwat wë. Moses pim ngön kosang pöt Kristo oröön mop mowia. Pötaanök omën pourö piin kön wi kosang yewasën pit, “Omën wotpilörö,” pël yema.

⁵Moses pi omën Anutuuk pitën, “Wotpilörö,” pël mapênëak ngön kosangöt ngaarëk yewa pöröaan epël retëng ëa. “Omën namp ngön kosang pout ngaarëk öpna pöp Anutuuk piin, ‘Wotpilëp,’ pël maan wëwë koirëpnaap.” ⁶Omën Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk pitën, “Wotpilörö,” pël yema pörö epël kön nawiin yeë. “Talëp o kutömweri is Kristo koirak irapën?” ⁷Ma “Talëp öngk yangera öngpök ngemë Kristo weletakaan koirak aprëpën?” Kristo pi tiar piin kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö tiarim naë wë. Pötaanök tiar piin ap newasngan. ⁸Tiar Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö kön pël nawiingan. Tiar epël kön wiak yak. “Anutuu ngönte arim naë wia, arim këmötëëre lupötë.” Ngön pöt kön wi kosang yewesauta ngönte tenim ök yeniak pipët. ⁹Arim këmötëëaan, “Yesu tenim Aköp,” pël ök yeem lupötök Anutuuk Yesu weletakaan wal ë ulmëa pöt kön wi kosang wasënë pöt Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. ¹⁰Pöt tiarim lupötök Yesuun kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil niwasëpnaat pötaanök. Këmötök, “Pi tenim Aköp,” pël yaan utpetetakaan kama niöpnaat. ¹¹Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën piin kön wi kosang

wasëpna pöp pi yok pangk ëö nasën ëëpnaap.”¹² Pöt Yutaare omën muntarö tiar omën kopëtarö, narö maimarö won pötaanök. Tiarim Aköp kopëtap puuk omën pourö kaamök elniipënëak kimang maim wë pörö komre kolap elnieim wë.¹³ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën Aköpön kaamök elmëëpënëak kimang mapna pörö Anutuuk utpetetakaan kama öpnaat.”¹⁴ Tol ëak omën piin kön wi kosang newasën wë pöröak kaamök elmëëpnaataan mapën? Tol ëak Anutuu ngönte kat nawiin ëauröak kön wi kosang mowasëpën? Tol ëak pim ngönte ök nemaan wiaan kat mowiiipën?¹⁵ Tol ëak pim ngönte ök mapënëak wes namëën wiaan ök mapën? Pöta ngönte ngönëntak epël retëng ëa. “Omnaröa Anutuu ngön ompyaut wak yewais pöt ompyaö pan.”

Israel omnarö pit ngön ompyaut kön wi kosang nemowasën ëa

¹⁶ Ngön ompyaut pitëm naë oröautak narö ngaarëk naön yaë. Pöta ngönte tektek omën Aisaia puukta epël ëa. “Aköp, ten nim ngönte ök mëëautak kat nawiin yaë.”¹⁷ Kön wi kosang yewesauta songönte epël. Kristoë ngön pöt, omnaröak ök niaan kat wiak kön wi kosang yewas.¹⁸ Ne epël niamaan. Pit ngön ompyaut kat nawiin ma? Won, pit yok kat wiaurö. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Pitëm këm ngönöt yang epotë sa pet yair.

Ën ngönöt ka poutë pangk yaë.”

¹⁹ Ne kaalak pëlpël niamaan. Israel omnarö kön nawiin ëa ma? Pöta kang nent Mosesök Israel omën pimoröen epël mëëa.

“Ne omën maimarö arim urtak wa ulmëën ar pitëmëën yak wëwë ompyautaan warre kaur ëënëët.

Ën ne omën köpël narö arim kangiir ömaat.

Pël ëën ar pitëmëën ya sangën ëënëët.”

²⁰ Ënëmak Aisaia pi Anutu pim omën muntaröa ompyaö wasëpna pöten kön wieë kas köpël pitëmëën ngön epët pëen wes wia.

“Neen ngaöl naalnëënöröak nokoiraut.

Nemëën pëlpël nenëaan ëaurö ëö menaut.”

²¹ Pël ëak Israel omnaröaan epël ëa.

“Ne akun wali pan pitën yas yemaan kat wiak wa olaimaut.”

Anutu pi Israel omën naröen yaköm elmëa

11 ¹ Ne kaalak pëël niam. “Anutu pi pim Israel omnarö kasëng panë momena ma? Won pan. Neenta Israel omnamp, Apram pim ëap, Pensaminë kurtakaanëp. ² Anutu pi omën pim ngaanëer pimëën yaö wesa pörö kasëng nemangkën ëa. Pöta ngönte tektek omën Elia pim ngönte ngönëntak wia pöt kat nawiin ma? Elia pi kimang ngöntak Israel omnaröaan Anutuun kaaö ngön epël mëëa. ³ “Aköp pit wet rëak nim tektek ngön yaaö nem karurö mënak kiri ar yaaö uröteta kelën nemënt wëen neenta

nempënëak yaë.” ⁴Pël maan Anutuuk kangiir epël mëëa. “Ne omën selap pan 7000 yang omp ak Paal pöpön yaya nemaan wë pörö ngaata öngpökaan ngarangk elmëeim wë.” ⁵Tapël peene akun eptakta Anutuuk omën kopët naar komre kolap elniak yaö niwasën wë. ⁶Anutu tiarim ompyaö yaautaan won, pimtë komre kolap yaalni pötaan yaö niwesa. Omnarö ompyaö yaëën pi yaö yemowas talte komre kolap yaalmë pöt kë ëëpën.

⁷Pöten tol apen? Israel omnarö këët koirënëak weë ngenti imautak pourö nokoirën ëan. Kopët yaö niwesauwaar tenimtokëër yokoir. Ën muntarö pöt Anutuu ngön wa olaan puuk elmëën lupöt il wariak wë.

⁸Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Anutuuk pitëm lupöt wa irikor elmëak it ngaapre katun mowesa. Pël ëa pötepar peeneta om wia.”

⁹Ën Moses pim ngön kosang Yuta omnaröa kent eima pötak wii motëa pötaan Tewitök epël ëa.

“Pitëm kaömp neim wë pöt animauröaan kalaap wiire pongön të pël yeë pötë ök ëëp.

¹⁰Pit omnantön itnaangkën ëëpnaan pitëm itöt röök ulak ëëp.

Pit omën könöm panëët wak wëën pitëm kasngelöt pak ëeim öp.”

Anutuuk omën maimarö kama yeö

¹¹Ne kaalak pëël niamaan. Yuta omnarö pitëm wiapre kor ëa pötak ngentiak sasa utpet ëa ma? Won pan. Pit omën muntaröa wëwë ompyautaan war ëën tapël öpënëak Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën munt pörö utpetetakaan kama wa. ¹²Yuta omnarö Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën pourö ompyaö yaalmë. Pit kawiap ëën omën muntarö ompyaö yaalmë pöt pitëm kaalak Anutuu naë rë olëak öpna akun pötak Anutuuk kaö wesak ompyaö elniipnaat.

¹³Ne peene ar köpël omnaröen ök niamaan. Anutuuk ar köpël omnaröen pim ngönte ök niamëak yaö neaan pël yeem arim naë ya yamëngk pöten kön wiin kaöet pël yaë. ¹⁴Ne ya pöt yamëngkën Yuta omën nem kar narö Anutuuk arën ompyaö yaalni pötaan war ëën pim naë rë olaan kama niöpën wes. ¹⁵Anutuu pitëm kasëng mena akun pötak puuk elniin köpël omnarö ar piiring lup kopëtemer san. Pötaanök Anutuu pitëm kaalak öpna pötak tolëël orööpën? Omnarö weletakaan wal ëak wë pöl Anutuuk kaö wesak ningkën ar wëwë ompyaö panëëtak ön sa. ¹⁶Ngön nokoli nentepar epël wia. Yuta omnaröa yaaul omën namp kaömp nemes wak Anutuun yak kom ëak kaö nent mangkën pöt Anutuuk pout pimat pël wasëpnaat. Ën këraamentta Anutuuk kön wiin misënöt pimat pël wasëpna pöt morötta pimat pël wasëpnaat. Pöta ök Anutuuk kön wiin Yuta omën tenim ëarö pimorö Yuta omën pourö yok pimorö pël yaë.

¹⁷Yuta omnarö ten këra olip yaapmentë ök, ën ar köpël omnarö këra olip kosangöökmentë ök Anutuuk yaapmentë mor nant ulöp nautön

äautaan il moolëak kosangöökmentë mor nemor urtak yal men moulmëen ëlmentök kaamök ëak mor nailënötring kolap yaningk. ¹⁸Ar arimtën kön wiin isën Yuta omën këra mor mosutë ök ëen il moolëa pöröen ökre was manganok. Ar om mormor misënö kaamök naën, misënöök mormor kaamök yaalni. Misën pö Yuta omnaröa ëarö.

¹⁹Ar, “Anutuuk ten urötak yal men niulëëpënëak mor mosut il moolëa,” pël an koröp. ²⁰Yok. Pël anëetak pit kön wi kosang newasën äautaanök il moolëa. Ën ar pöt, kön wi kosang yewesautaring pitëm urötak wëerek arimtën wak isak anganëen ngarangk këëkë ëen. ²¹Anutuuk mor ëlmentëkaan oröaut Yuta omën pörö pitëm utpet äaö pötaan mait naalmëen il moolëaut. Pötaanök arta utpet ëënë pöt mait naalniipan. ²²Tiar Anutu pim yaë pöten iteneë pim yakömre ya sangën yaaö pöteparën ityaangk. Omën pim wëwëeten kaaö yaauröaan ya sangën yaalmë. Pël äautak Anutuuk arën yaköm elniin wë. Ar pim naë önë pöt tapël elnieim öpnaat. Ën pël naën ëënë pöt arta il niolapnaat. ²³Ën Yuta omën il moolëa pörö kaalak lup kaip tiak kön wi kosang wasën pöt Anutu kaalak yal mampënëak wëere kosang yaë pöpök pangk pël elmëepnaat. ²⁴Ar këra olip kosangöökmentë ök wëen pömentëkaan ilak omnaröa naënganëël Anutuuk yaapmentëk yal men nuulëaurö. Pötaanök Yuta omën il moolëa pörö kaalak ëlmentëk yal men ulmëepna pöten pomp naëpan.

Anutu pi tiarën yaköm yaaup

²⁵Karurö, ar arimtën kön wiin ispanëak ne ngön ngaan ëlëëp wiakaimaut peene tekeri yes epët ëwat sënëak kent yaë. Israel omën narö lup kosang ëeim wëen akun won sëen köpël omnarö Anutuu naë rë olapënëak yaë pörö pël ë pet irënak ²⁶pötaan Israel omën pourö Anutuu naë rë olaan kama niöpnaat. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ompyaö Niwasëpnaap Saion kak oröak utpet Yakop pim ëaröa naë wia pöt won wasëpnaat.

²⁷Pël ëen nem pitëm saunat ent ë moolama pötak nem ngön taë wes mena pöt kë orööpnaat.”

²⁸Yuta omnarö ngön ompyaut kasëng menak Anutuun kööre tok elmëa. Pitëm pël äa pötak ar köpël omnarö kaamök elniin ngön ompyaut kat wiak Anutuu naë rë olëaurö. Pël äauröak Anutu pitëm ëaröen kup mowiak Yuta omnarö pimëen yaö wesa pötaan lup sant yaalmë. ²⁹Anutu pi pim kön kosangtak omnaröen ompyaö elmëëpënëak yas mëea pöt wiap nasëpan. ³⁰Köpël omnarö ar ngaanëer Anutuu ngön wa olaimauröak peene Yuta omnarö Anutuu ngön wa olëa pötaan Anutuuk yaköm yaalni. ³¹Tapël Anutuu arën yaköm yaalni pötaan puuk peene Yuta omnaröenta yaköm elmëëpënëak elmëen pit peene pim ngön wa yoola. ³²Anutu pim elmëa pöta songönte epët. Pi tiar omën pouröen yaköm elniipënëak elniin pim ngön wa olaimaurö.

Anutuun yaya mepa

³³ Elei, Anutu pim könre ewat pöt maimalëp. Pim könre ewat pöt öngpök pan tiar yok pangk naëngan. Ën pim ya yamëngka pöteta ewat naëngan. ³⁴ Pöta ngönte ngönentak epël wia.

“Aköpë könpelën talëpök ewat sa?

Ma pi köpël wëen talëpök kön mena? Won.

³⁵ Ma talëpök pi wet rëak menaurek kangit mampën? Pël naëpan.”
³⁶ Omnant poutë songönte pim naë wia. Pi omnant poutë pepap. Omën pout pi kopëtapëët. Pötaanök tiar kët ël epotë piin yaya maim öpa. Yaap.

Tiarim möönre koröpöt Anutuun kiri elmëëpa

12 ¹ Karurö, ne Anutu pim yaköm yaalni pötaan kosang wesak niamaan. Ar arim möönre koröpöt Anutuun pëël elmëën kiri yemangk pöta ök ëëp. Pël ëëë arimtën pimorö pël weseë pim yaë pöt eim ön. Pël yeem pöt Anutuun yaap inëën eim önëët. ² Ar ngönën wonöröa yaaul ëënganok. Arim könre lupöt Anutuun pël elmëën ngolöp wes nimp. Pël ëak arim wëwëatta ngolöp wes nimpnaat. Pël ëën Anutuu yaalni pöten ewat panë sënëët. Ar omën ompyaöre wotpil panë Anutuu kent yaë pöt kom ëak ewat sënëët.

³ Anutuuk komre kolap elnëak ngön yaaö omën newesaup. Pötaanök ar pouröen niamaan kat wieë. Ar arimtë wëwëere ewat yaautön köntak kön wiin ispan. Anutuu nina pöl kön kosang wieë arim wëwëere ewat yaautön wotpil wesak kön weswes ëëë. ⁴ Tiar ewat wë. Tiarim möönre koröp kopëtaöökë kaut selap wë. Ën kaö pötök ya yamëngka pöt selap. ⁵ Tapël tiar omën selapök Kristook yal mangkën möönre koröp kopëtaö pël yes. Pël yeë tiar nener yal yeë.

Anutu pim weëre kosang pötring ya ke nentere nent mëmpa

⁶ Anutu pi komre kolap elniak pim ya ke nentere nent mëmpenëak weëre kosang yaningk. Pötaanök omën namp pi Anutu pim ngönte tekeri wesak apnaataan weëre kosang mangkën pöt pim kön wi kosang yewesauta ökök pim ngönte tekeri wesak ap. ⁷ Namp pi kaamök yaaö yaataan weëre kosang mangkën pöt karurö kaamök elmëëp. Namp rë yemoula yaatan weëre kosang mangkën pöt rë moulöp. ⁸ Wa korkor ngön yaaö yaataan mangkën pöt ap. Namp kësangën yaaö yaataan mangkën pöt panë wesak ëëp. Ngarangk yaaö yaataan mangkën pöt ya kaö mëmp. Yaköm elmëak kaamök yaaö yaataan mangkën pöt ërëpsawi kön wieë elmëëp.

Lup sant elmëëpena ngönte

⁹ Arim karurö yaap wesak lup sant elmëëë. Ar utpet yaaut kasëng menak ompyaö yaautakël rë olëak weë. ¹⁰ Arim karurö pitta Kristoëörö

pël weseë lup sant elmëeë. Ar weë ngentiak arim karuröa yapinöt wak isak maë. ¹¹Wiapre kor won, ya kë sak wë Aköpë inëen elmëeë. ¹²Aköpön kor eimeë ërëpsawiarng weë. Pël ëen konöm nant arim naë oröön kosang sak taueë kimang maim weë. ¹³Ën Anutuu omnarö omën nantëen elek yaëen pöt pit kaamök elmëak omën ka nantëaanörö arim naë waisën pöt ompyaö ngarangk elmëeë.

¹⁴Omën narö ar utpet yanuwäsën pöt Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang maë. Ar piin utpet wasëpnaaten kimang manganëp ompyaö mowasëpnaan kimang maë. ¹⁵Omën narö ërëpsawi yaëen pöt pit kaamök ëak ërëpsawi ëeë. Ën narö ing yaan pöt kaamök ëak ing aë. ¹⁶Ar omnaröaring lup kopëtemer sak weë. Arimtën kön wiin ispan irëak omën yaapöröaring weë. Arimtën kön wiin ëwatingörö pël ëen ping wesak angan.

¹⁷Utpetatëen kangiir kangiir ëënganok. Ar këekë kön wiak omnaröa itaangkën ompyaö ëëpna pötökëer ëeë. ¹⁸Ar nga elmëenëak kön wiinganok. Kan nent wiaan pöt karuröaring mayaap weë. ¹⁹Karurö, omën narö utpet yaalniin pöt kangiir elmëënganok. Anutuuk kangiir elmëëpnaan wiaap. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Saunatë kangut pet yaira pipot nem yaat. Nook kangiir elmëëmaat. Aköp pi pël ya.” ²⁰Ar pöt epël ëeë. “Arën kööre tok yaalniaurö këen yaëen pöt kaömp meneë. Iiten yaëen iit meneë. Pël ëen utpet yaautön kön wiak ëö sëpnaan.” ²¹Utpetatök ar il niwaspan. Won, ar omën ompyaut yeem utpetat ngep ëeë.

Yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa

13 ¹Tiar omën pourö yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa. Yang ngarangkörö pit om pas naaröön, Anutuuk ya menak moulmëen wë. ²Namp pi yang ngarangköröa ngön wa yoola pöp Anutu pim moulmëauröa ngön wa yoola. Pël yaë pöp kangut öpnaat. ³Ompyauro pit yang ngarangköröen kas naën ë yaë. Utpet yaaurö pitökëer kas ë yaë. Pötaanök ar pitën kasinkasin won önëak pöt omën ompyaut pëen ëen. Pël ëen pit arën itaangkën ompyaö sëpnaat. ⁴Piporö pit Anutuu ya omën narö pitök ar ompyaö önëak ngarangk yaalni. Pël yaëetak ar utpet yaëen pöt pit kangut nimpnaatak pitën kas ëen. Pit Anutuu ngön ngaarëk wak utpet yaauröaan nga yaalmë. ⁵Pötaanök pitëm ngönöt ngaarëk ön. Pöt kangut elniipanëen kasiin pëen won, arim lupötökta ompyaut ëënëeten kön wiak ön. ⁶Pit Anutuuk ya pipot mangkën yamëngk pötaan ar monat takis men yeë. ⁷Pötaanök omnant epot mampunëak niapna piporö meneë. Pit takis ke nentere nent poutëen kimang niaan pöt meneë. Pit omën kaöarö ëen pöt pitëm yapinöt wak isak maë.

Tiar lup sant yeem Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö

⁸Ar omnaröa omën nant nina pötë kangut men pet ireë. Ën lup sant yaaö pötaar pet irnganëp om ëeim ön. Omën muntaröen lup sant yaalmë

pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö. ⁹Anutu pim ngön kosang nant epël wia. “Öngre omp wëwëet kom ëëngan. Ni omën mën wel wiingan. Ni këkain ëëngan. Ni omën muntaröa omnantön war ëëngan.” Ngön kosang pipotre munt nantta wia pout erën ëäk epël ya. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm.” ¹⁰Omën lup santtaring öpna pipop muntapön utpet naalmëëpan. Pötaanök lup sant yaë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö.

Tiar wotpil wesak öpa

¹¹Pël ëënëäk niiauta songönte epël. Ar akun epta songönte ewat wë. Kaëaan yaan sak wal ëëpena akun temanöm yes. Pöt ngaanëer ngës rëäk ngönën kat wiak kön wi kosang wesan pötak Kristo pim kama yanu pöt pet irëpna akunet wali wieëaut peene pöt temanöm yes pötaanök. ¹²Kout pet irëpënëäk yaëen ëlpam wal ëëpënëäk yetapöörar yamë. Pötaanök koutakë yaaut moolëäk ëwaatakë kelre ngilö wetak öpa. ¹³Tiar kët ëwaatak wëaul wotpil wesak öpa. I ngaat nak kön irikor ëäk ngön wa olangan. Ngasam pas eimeë öngre omp nga ëëngan. Ngön nga elööre omën muntaröa omnantön warre kaur ë pël ëëngan. ¹⁴Tiar Aköp Yesu Kristo pim ök sak wë tiarim koröpökë kentre kaur pötë ënëm ëëpenaataan kön wiinganëp pim ënëm ëëpa.

Karuröa wëwëat sangk kelngan

14 ¹Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësak wais ingre moröröa öngpök ulmëeë. Pël ëäk pitring ngönaak anëëtaan kön ke nalre nal wiak angan. ²Omën narö pitëm kön wi kosang yewesaut weë yaë pörö pit kön wiin pangk ëen yenaut pout nëmnpaat. Ën kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësëpöt won, këenre kaömp pëen yenaurö. ³Omën omnant pout yena pöröäk mësëpöt nanën yaa pöröen kön utpet wiipan. Ën omën mësëpöt nanën yaa pöröäk pout yenauröen kön wiin, “Utpet yaë,” pël ëëpan. Won, omën piporöeta Anutuuk kama waurö. ⁴Pötaanök arim oröptak omën kaö nampë inëen ruupön pim yaauta songönten utpet wesak aan pangk ëëpën? Pi weë sëpën ma wiap sëpën pöt pimtë kaöapökëer itenak pangk apnaat. Kaöap pi taë mowasëpna weët wieëaupök taë mowasën tauaapnaat.

⁵Omën narö Anutuun yaya mapënëäk kön wiin kët nant kaöat ën nant kotut pël yaë. Ën narö pël ëëpënëäk kön wiin kët pout mëngkre mëngk wia pël yaë. Pit pourö pitëm ëëpna pöt kön kosang wiak pël ëëp. ⁶Omën kët nant kaöat pël kön yawi piporö pit Anutuu yapinte kaö wasëpënëäk pël yaë. Ën omën kaömp pout yen pöröeta Anutuun yowe mëäk pim yapinte wak kaö yewas. Omën mësëpöt nanën yaë pörö pitta Anutuu yapinte kaö wasëpënëäk pël yeem piin yowe yema. ⁷Tiarim öp wë pöt tiarimtok naön. Wel yawi pöteta tiarimtok wel nawiin. ⁸Öp wë pöt

Aköpëen wë. Wel yawi pöteta Aköpëen wel yawi. Pötaanök öp öpenaarö ma wel wiipenaarö tiar Aköpëerö. ⁹Kristo pi wel wiauröere öp wëaurö tiar pouröa kaö sëpënëak wel wiak wal ëa.

¹⁰Ar naröak tol ëen arim karuröa wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yemak? Ën narö arta tol ëen arim karuröen ökre was yemak? Tiar pourö Anutuu naë sëen pim ngön yaatakök niaan pet irëpnaat. ¹¹Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Aköp pi epël ya. Ne wëwëetaring wëaupök yaap pan yeniak.

Omëm pourö neen rar rë wesirak yaya neapnaat.

Pël ëak Anutuun, ‘Pi Anutu panëp,’ pöt war wesak apnaat.”

¹²Pötaanök tiar omën pourö tiarim wëwëatë songönöt Anutuun ök mepenaat.

Omnant elmëen wiap ëëpanëen ngarangk ëëpa

¹³Pötaanök tiar nenera wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yaaut sëp wesak kön epël wiipa. Tiarim karurö omën nant elmëen kawiap ëak saun koirpanëen ngarangk këkë ëëpa. ¹⁴Ne Aköp Yesuuk yal menak wë omën yena nentere nent epot kewilringöt won pël kön kosang yawi. Pël yeëetak omën namp pi könöök omën nantön kewilringöt pël wesak nëmpna pöt yaap kewil mowasëpnaat. ¹⁵Ar kaömp nant yenën arim kar namp itenak kaömp pöt kewilringöt pël wesak ya këlangön ëen pöt ar lup sant naalmëen yeë. Kristo pi omën pipopëenta wel wiaup. Pötaanök arim yena pötak utpet mowaspan. ¹⁶Arimtok arim yeë pipotön ompyaö pël yewesetak muntaröak utpet wesak apanok sëp weseë. ¹⁷Pöta songönte epël. Anutuu wa ngaöök yanimë pöta këët iire kaömp yena pöt won. Pöta kë pöt wotpil mayaap wë, ërëpsawiarung wë pipët Ngëëngk Pulöök yaningk. ¹⁸Omën Kristoë inëen sak wë omën pötring öpna pöp Anutu pim yaauten itenak kent yaëen omnaröakta kön wiin omën ompyaup pël sëpnaat. ¹⁹Pötaanök tiar ompyaö pipot pëen ë yesem mayaap öpa. Pël ëak ompyaö yeem karurö lup kosang yemowas pötökëer ëëpa. ²⁰Ar yenauteën pëen kön wieë Anutuu yaat utpet wasngan. Yaap, omnant pout nënë ompyaut. Pël ëautak ar omën nant yenën pötak omën muntarö ëngk ma e wesak kön utpet yaniwiin ar saun yokoir. ²¹Arim kar namp ëngk ma e wesak kön utpet wiipanëen animaöre wain i ngaat nëere omën ke nentere nent yeë pöt sëp wasënë pöt yok pangk. ²²Arim kön kosangötök omnant yaautön ompyaut pël yewas pipöt arimëntre Anutuukëer ewat wë. Omën namp pi kön wiin pim ëëpna pöt yok pangk pël wesak pötökëer ëëpna pöp ërëpsawi ëëpnaap. ²³Ën namp pi kön selap yaalmëënak kontak nëmpna pöt Anutuuk kön wiin utpet sëpnaat. Pöt pi kön kosang pöt won wiaanäk ëa pötaanök. Omnant pout kön kosang nawiin wë ëëpena pöt saunaring ëëpnaat.

Tiarim karuröen kön wieë lup kosang sëpnaan kaamök elmëëpa

15 ¹Kön wi kosang yewesautaring wëaurö tiar omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap pöröen kaaö elmëënganëp kaamök elmëak

pitëm könömöt öpa. Tiarimtë kentöökë ökök ëëngan. ²Tiarim karuröen kön wieë lup kosang sëpnaan kaamök elmëëpa. ³Kristo piita tapël pim kentöökë ënëm naën ëa. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën narö niin utpet wesak yeniaan nemëën yes.” ⁴Ngön ngaanëer ngönëntak retëng ëa pöt tiar rë nulöpënëak retëng ëa. Ngön pipotök ëpre wiap elniak lup kosang niwasën Anutuu wais nikoirëpnaataan kor öpenëak retëng ëaut. ⁵Anutu pi wiapre korre lup kosang yewesa poutë pepapök elniin Yesu Kristoë ëa pöl lup kopëtemer sak ön. ⁶Pël ëëë arim lupre këmët erën ëäk Aköp Yesu Kristo pim Pepap Anutuun yaya man.

Kristo pi Yuta omnaröere kopël omnarö kaamök elmëa

⁷Pötaanök Kristook ar sant niwesak nuwa pöta ök Anutuu yapinte ngaarëk wes mënnëëtaan arimënt nener sant weseim ön. ⁸Ne Kristo pim sant niwesa pötaan epël niamaan. Anutu yaap yaap pöt pet elniak pim ten Yuta omnaröa ëaröen ngön kup mowia pöta këët orööpënëak Kristo pi wais ten Yuta omnaröa inëën elnia. ⁹Pël ëäk Anutu ar kopël omnaröeta pim yaköm yaalni pöten yaya manëak pël ëa. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ne kopël omnaröaring wë yaya niaimeë
nim yapinte ompyaö wesak tan rë wiwi niamaat.”

¹⁰Ngön munt nent ngönëntak epël wia.

“Köpël omnarö arta Anutuu omnaröaring ërëpsawi ëën.”

¹¹Ën kaö nenteta epël wia.

“Köpël omnarö, ar pourö Aköpön yaya maë.
Omën pouröere pourö piin yaya map.”

¹²Ën Aisaia puuk ngön nent epël ëa.

“Sesi, Tewitë pepap, pim kurmentëkaan omën orööpna pöp pi kopël
omnaröa kaö sëpnaap.

Pël ëën kopël omnarö pit piin kön nganngan eimeë pitëm ompyaö
mowasëpnaapön kor öpnaat.”

¹³Anutu omën ompyautëën kön kosang wiak kor wë pötë pepapök ar Ngëëngk Pulöökë weëre kosangöök kön kosang wiak pim kama niöpna pöten kor önëak Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk elniin ërëpsawiire mayaap pöt kësang pan ön.

Pool pi pimtë ya yamëngkautaan ërëpërëp ëa

¹⁴O karurö, nem lupmerök ar omën epot yeë pöten kön pan wia. Ar arim wëwë ompyaö pan pötaring wë arim naë ëwat ke nentere nent wiaan nener yok pangk rë yemoulan pöten kön kosang yawi. ¹⁵Pël ëaap Anutu pim komre kolap elnëak arimëën yaatak neulëa pötaan ne ar itenak kaaö ëënëëten pölöp naën omën ke nentere nent ëënëak pep epwer ngölöp wesak retëng ë yaningk. ¹⁶Puuk ne ar kopël omnaröen Yesu

Kristo pim inëen ru wes neulëa. Ne kiri ar yaaupë ök wë Ngëengk Pulöök ar köpëlörö ngëengk niwasën kiri ar yaalmë pöl ëen Anutuuk arën itenak kent ëepnaak yak ngön ompyaut ök yeniak.

¹⁷Ne Yesu Kristook yal menak Anutuu yaat yamëngk pötaan yok pangk ërëpsawi ëëmaap. ¹⁸Ne omën munt nantön ök neniangan. Won, kopët epëten ök niamaan. Kristook kaamök elnëen ar köpël omnaröa naë ök niaaore ya mëmpö pël elniin pim ngön ngaarëk waurö. ¹⁹Pël yaëen Ngëengk Pulöök weëre kosang nena pöök retëng ke nentere nent yamëngkën ar Anutuu ngön ngaarëk waurö. Pël ëëë Kristo pim ngön ompyaut Yerusalem kakaan ngës rëak aö yesem yang maim nera yapinte Ilirikam pörek së mën pet iraut. ²⁰Ne akun poutë ngön ompyaut omën Kristoë ngönënte kat nawiinöröen ök mamëak weë ngentieimaut. Pël yeem omën muntaröa ngës rëak ök maimaurek amaaten kaaö. ²¹Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën pim ngönte kat nawiin ëauröak piin itaampnaat.
Omën pim ngönte ëwat nasënöröak ëwat sëpnaat.”

Pool pi Spen yangerakë sëpnaanök Rom omnaröen itaampënëak mëä

²²Ne ya epët yamëngkemak pötak il newariin arim naë newaisën äaut. ²³Pël äautak peene pöt ne yang pötë ya mën pet irak arim naë wais itaampaat. Pöt akun wali arim naë waisumëak kent kön wieimaut pötaanök. ²⁴Ne Spen yangerakël sumaanök arim naë waisumëak kön yawi. Pël ëäk wais arring wë yeem ya kë sumaat. Pël ëäk wë olëak arim naëaan nampök mës newak së kanö pet elnëen sumaat. ²⁵Peene pöt ne Yerusalem kak së Anutuu omnaröen itenak koröpöökë kaamök elmëëmaan sumaan yeë. ²⁶Pöt Masetoniaare Krik ingre mor saurö pit ngön kopëta wesak Anutuu omën omnant elek yaaö Yerusalem kak wëauröaan omën nant wes mëëpënëak kom ëä. ²⁷Pitëmtok pël ëëpënëak kent kön wia. Pël ëaap pit Yuta omën pöröa kangiir nenteta wieëä. Pöt Yuta omën naröak köpël omnaröen ngön ompyaut ök mëak pitëm lupöt kaamök elmëä. Pötaanök köpël omën pöröak kangiir Yuta omën ingre mor sauröaan koröpöökë omnant mampënëak kent kön wia pöt yok pangk. ²⁸Pël ëen ya epët pet irak pitëm omën kom ëä epot wak së Yerusalem kak wëaurö menak Spen yangerakë sumaanök arim naë waisumaat. ²⁹Ne kön wiin nem arim naë waisuma pötak Kristo pi tiar ompyaö elniin pangk ëëpnaat.

³⁰Karurö, ne ke urak epël niamaan. Tiarim Aköp Yesu Kristoore Ngëengk Pulöök kaamök elniin lup sant yaaö pöteparën kön wieë neering weë ngentiak Anutuun kaamök elnëëpnaan kimang maim ön. ³¹Ar nem Yutia yangerak së omaatak Anutuuk ngarangk elnëak omën ngön ompyaut kasëng menauröa moresiaan neöpnaataan kimang maim ön. Pël ëäk omnant wonörö mempaan wak sumataak Yerusalem ingre mor saurö itenak kent ëëpna pötaanta kimang

maim ön. ³²Pël maan Anutuuk kent yaëen pöt ne ërëpsawiarung arim naë wais ömaatak kë sumaat. ³³Anutu, mayaap pöta pepap, ar pouröaring öp. Yaap.

Pool pi omnaröaan yowe mëäa

16 ¹Ne öng tiarim karip Pipi arim naë yewais pöpë songönte ëwat sënëen ök niamaan. Pi Senkria kak wë ingre mor saurö kaamök yaaup. ²Pi omnarö kaamök yaalmëem neenta tapël yaalnëaup. Pötaanök nem kentöök ar Aköpëen weseë Anutuu omnaröa yok pangk ëëpena pöl pi sant mowasën. Omnantëen elek yaëen pöt kaamök elmëen.

³Ne Akuilaare pim öngöp Prisila piaripön yowe yemak pël ök man. Piarip neering Yesu Kristo pim yaat yamëngkauwaar. ⁴Piarip ne wel wiimëak yaëen piarpim wëwëet utpet wesak nemëen wel wiipënëak ëauwaar. Pötaanök nemënt won, köpël omnaröa naëaan ingre mor sa muntarökta piaripön yowe yemak. ⁵Ne ingre mor saurö piarpim kaatak ngönënëen wa top yaaö pöröaanta yowe yemak pël ök man.

Pël ëak omën nem kar panëëp Epinitas piin yowe yemak pël ök man. Ne Esia yangerak ya yamëngkën pi wet rëak ngönën kat wiak waup. ⁶Maria arim naë ya kaö yamëngkaupönta yowe tapël yemak pël ök man. ⁷Antronikasre Sunias Yuta omën nem kar neering wii kaatak wakaimauwaar piarpimëenta yowe yemak pël ök man. Ne om wëen piaripök wet rëak Kristoë ngönte kat wiak wauwaar. Pël ëak pim ngön yaaö omnaröa ök sak wë. ⁸Kristoën yak nem kar panëëp Ampletas pimëenta yowe yemak pël ök man. ⁹Epanas tiarring Kristoë yaat yamëngk pöp pimëenta yowe yemak pël ök man. Pël ëak nem kar panëëp Stekis pimëenta tapël yeë pël ök man. ¹⁰Apelis omnarök itenak Kristoë yaat ompyaö yamëngk pël yamëëaupëenta yowe yemak pël ök man. Pël ëak Aristopulas pim kaatak wëauröaanta yowe yemak pël ök man. ¹¹Yuta omën nem karip Erotion pimëenta yowe yemak pël ök man. Pël ëak omën Nasisas pim kaatak wë Aköpë ngönte wa pöröaanta yowe yemak pël ök man. ¹²Traipinaare Traiposa Aköpë yaat yamëngk öng pöaarëenta yowe yemak pël ök man. Pël ëak nem kar panëëp Pesis tapël Aköpëen yak ya kaö yamëngk pöpëenta yowe yemak pël ök man. ¹³Rupas Aköpë omnarök itenak ompyaö panëëp pël yema pöpre pim ëlëp nem ël sa pöpëenta yowe yemak pël ök man. ¹⁴Pël ëak Asinkritasre Plikonre Emisre Patropasre Emasre pitëm kar pitring wë pöröaanta yowe yemak pël ök man. ¹⁵Pël ëak Pilokokasre öngöp Suliaare Neriasre koont nangap Olimpasre Anutuu omën pitring wë pöröaanta yowe yemak pël ök man.

¹⁶Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Ka poutë ingre mor sak wëaurök yowe yenia.

Omën narök ingre mor saurö kom ëa

¹⁷Karurö, ne kosang wesak epël niamaan. Omën kom elniak arim kön wi kosang yewesaut irikor yaalni pöröen ngarangk këëkë ëen. Pit

ngönën rë nuula pöt irikor yaalni. Pötaanök pit kasëng momampun. ¹⁸Pöt omën ke pil yaë piporö pit tiarim Aköp Yesu Kristoë inëen naën. Won, pit pitëmtë koröpöökë kentöökë ënëm yaë. Pël yeem pit omën utpetatë songönte këëkë ëwat nasënöröen morök elmëak wiap yemowas. ¹⁹Ar ngön ompyaut ngaarëk yeö pöt omën pourö yok kat yawi. Pötaanök ne arim wëwëetaan ërëpsawi yeë. Pël yeëetak nem kentöök ar ompyaö yaauten ëwat panë önëët, utpet yaauten kön wiingan. ²⁰Pël ëën Anutu mayaap pepap puuk akun wali nasën wiaan Seten ing mës olaan arim ikanöök wiapp.

Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

Omën naröak Rom omnaröen yowe yema

²¹Timoti neering ya ngawiap puukta arën yowe yenia. Pël ëën Yuta omën nem kar Lusiasre Sesonre Sosipata pöröeta tapël yenia.

²²Ne Tetias, Poolök ngön epot ök neaan pep epwer retëng yeë epot Aköpring wë yowe yeniak. ²³Kaias piita yowe yenia. Ne pim kaatak neulëak ompyaö elnëen wëen ingre mor pourö wais pim kaatak ngönënenëen wa top yaë. Ën Erastas ka epöökë mon ngarangkepëre tiarim karip Kotas piaripökta yowe yenia.

²⁴[Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.]

Tiar Anutuun yaya mepa

²⁵Anutu pi Yesu Kristoë ngön ompyaö nem ök yeniak epotök yok pangk taë niwasëpnaat. Ngön ompyaö epot ngaanëër ëlëöp wiakaimautök peene akun eptakök Anutuuk tekeri yewas. ²⁶Tektek omnarö ngaan retëng ëën këët tekeri oröa. Pël ëën Anutu wakaim öpnaap omën pourö kat wiak ngön ngaarëk öpenëak kosang wesak maan ngön ompyaut tekeri sëen yang poutë omnarö pangk kat yawi. ²⁷Yesu Kristo pim elnia pöten kön wiak kët ël epotë yayaatakaan yayaatak maim öpa. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]